

บทที่ 4

บริบทชุมชน

ชุดโครงการวิจัย เรื่อง การประยุกต์พระราชดำริเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อสืบต่อภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านงานหัตถกรรมของจังหวัดเชียงใหม่ ได้ดำเนินการศึกษาและเก็บข้อมูล บริบทชุมชนของผู้ประกอบการงานหัตถกรรมช่าง 10 สาขา ในพื้นที่อำเภอเมืองเชียงใหม่ อำเภอหางดง อำเภอสันกำแพง อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่ มีลักษณะพื้นที่และโครงสร้างพื้นฐานแตกต่างกัน ดังนี้

1. บริบทอำเภอเมืองเชียงใหม่
2. บริบทอำเภอหางดง
3. บริบทอำเภอสันกำแพง
4. บริบทอำเภอสันทราย

1. บริบทอำเภอเมืองเชียงใหม่

พื้นที่อำเภอเมืองเชียงใหม่ มีข้อมูลประวัติความเป็นมา โครงสร้างพื้นฐาน และสภาพทั่วไป กล่าวได้ดังที่ สำนักงานจังหวัดเชียงใหม่ (2552 : 1-10) กล่าวไว้

1.1 ประวัติเมืองเชียงใหม่

เมืองเชียงใหม่ มีชื่อที่ปรากฏในตำนานว่า “นพบุรีศรีนครพิงค์เชียงใหม่” เป็นราชธานีของอาณาจักรล้านนาไทยมาตั้งแต่พระยามังรายได้ทรงสร้างขึ้น เมื่อ พ.ศ.1839 ซึ่งมี อายุครบ 710 ปี ในปี พ.ศ.2549 และเมืองเชียงใหม่ได้มีวิวัฒนาการสืบเนื่องกันมาในประวัติศาสตร์ตลอดมา เชียงใหม่มีฐานะเป็นนครหลวงอิสระ ปกครอง โดยกษัตริย์ราชวงศ์มังราย ประมาณ 261 ปี (ระหว่าง พ.ศ.1839-2100) ในปี พ.ศ.2101 เชียงใหม่ได้เสียเอกราชให้แก่กษัตริย์พม่าซึ่งบุเรงนอง และได้ตกอยู่ภายใต้การปกครองของพม่านานร่วมสองร้อยปี จนถึงสมัยพระบาทสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช และพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช ได้ทรงช่วยเหลือล้านนาไทยภายใต้การนำของพระยากาวิละ และพระยาจำป๋านในการทำสงครามขับไล่พม่าออกไปจากเชียงใหม่ และเมืองเชียงแสนได้สำเร็จ พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช สถาปนาพระยากาวิละเป็นเจ้าเมืองเชียงใหม่ ในฐานะเมืองประเทศราชของกรุงเทพมหานคร และมีเชื้อสายของพระยากาวิละ ซึ่งเรียกว่า ตระกูลเจ้าเจ็ดตน ปกครองเมืองเชียงใหม่ เมืองลำพูน และลำปางสืบต่อมา จนกระทั่งในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวฯ ได้โปรดให้ปฏิรูปการปกครอง

หัวเมืองประเทศราช ได้ยกเลิกการมีเมืองประเทศราชในภาคเหนือ และได้จัดตั้งการปกครองแบบมณฑลเทศาภิบาล เรียกว่า มณฑลพายัพ และเมื่อปี พ.ศ.2476 พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้ปรับปรุงการปกครองเป็นแบบจังหวัด เชียงใหม่จึงมีฐานะเป็นจังหวัดจนถึงปัจจุบัน

1.2 สภาพทั่วไปของจังหวัดเชียงใหม่

1.2.1 ที่ตั้งและขนาดพื้นที่

ตั้งอยู่ทางทิศเหนือของประเทศไทย เส้นรุ้งที่ 16 องศาเหนือ และเส้นแวงที่ 99 องศาตะวันออก สูงจากระดับน้ำทะเลประมาณ 1,027 ฟุต (310 เมตร) ห่างจากกรุงเทพมหานคร 696 กิโลเมตร มีพื้นที่ประมาณ 20,107.057 ตารางกิโลเมตร หรือประมาณ 12,566,910 ไร่ แยกเป็น

- 1) พื้นที่ป่าไม้ 69.92 % (8,787,656 ไร่)
- 2) พื้นที่ทำการเกษตร 12.82 % (1,835,425 ไร่)
- 3) พื้นที่อยู่อาศัยและอื่น ๆ 17.26 % (2,167,971 ไร่)

1.2.2 ลักษณะภูมิอากาศ

มีสภาพอากาศค่อนข้างเย็นเกือบตลอดทั้งปี มีอุณหภูมิเฉลี่ยทั้งปี 25°C อุณหภูมิสูงสุดเฉลี่ย 31°C อุณหภูมิต่ำสุดเฉลี่ย 20°C

1.2.3 ลักษณะภูมิประเทศ

โดยทั่วไปมีสภาพพื้นที่เป็นภูเขาและป่าละเมาะ และมีที่ราบอยู่ตอนกลางตามสองฟากฝั่งแม่น้ำปิง มีภูเขาส่งที่สุดในประเทศไทย คือ “ดอยอินทนนท์” สูงประมาณ 2,565 เมตร อยู่ในเขตอำเภอจอมทอง นอกจากนี้ยังมีดอยอื่น ๆ ที่มีความสูงรองลงมาอีกหลายแห่ง ตัวอย่างเช่น ดอยฟ้าห่มปก สูง 2,297 เมตร ดอยหลวงเชียงดาว สูง 2,195 เมตร ดอยสุเทพ สูง 1,678 เมตร สภาพพื้นที่แบ่งออกได้เป็น 2 ลักษณะ คือ พื้นที่ภูเขา ส่วนใหญ่อยู่ทางทิศเหนือและทิศตะวันตกของจังหวัด คิดเป็นพื้นที่ประมาณ 80% ของพื้นที่จังหวัด เป็นพื้นที่ป่าต้นน้ำลำธาร ไม่เหมาะต่อการเพาะปลูก พื้นที่ราบลุ่มน้ำและที่ราบเชิงเขา กระจายอยู่ทั่วไประหว่างหุบเขาทอดตัวในแนวเหนือ – ใต้ อันได้แก่ ที่ราบลุ่มน้ำปิง ลุ่มน้ำฝาง และลุ่มน้ำแม่งัด เป็นพื้นที่ที่มีความอุดมสมบูรณ์เหมาะสมต่อการเกษตร

1.2.4 เนื้อที่ป่าไม้

มีเนื้อที่ป่าไม้เหลืออยู่ 8,787,500 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 69.93 ของเนื้อที่จังหวัด

1.3 ประชากรและชุมชนพื้นที่สูง

1.3.1 จำนวนประชากร

มีประชากรรวมทั้งสิ้น 1,673,930 คน โดยแยกเป็น ชาย 817,858 คน และหญิง 856,072 คน ความหนาแน่นเฉลี่ย 83 คน/ตร.กม. (ข้อมูล ณ วันที่ 30 พฤศจิกายน 2553)

1.3.2 จำนวนประชากรชุมชนบนพื้นที่สูง

กระจายตามอำเภอต่าง ๆ 20 อำเภอ จำนวน 1,251 หมู่บ้าน มีจำนวนประชากร 312,447 คน เป็นชาย 157,367 คน เป็นหญิง 155,080 คน 70,820 ครอบครัว

อำเภอที่มีประชากรชุมชนบนพื้นที่สูงมากที่สุด ได้แก่ อมก๋อย รองลงมา ได้แก่ อำเภอแม่แจ่ม อำเภอเชียงดาว อำเภอฮอด

มีกลุ่มชนต่าง ๆ รวม 13 ชนเผ่า เป็นชาวเขา มีจำนวน 7 เผ่า ได้แก่ กะเหรี่ยง ม้ง เมี่ยน (เย้า) อาข่า (อีโก้) ลานู (มูเซอ) ลีซอ (ลีซู) และลัวะ จำนวน 229,382 คน เป็นชนกลุ่มน้อย จำนวน 5 กลุ่ม ได้แก่ ปะหล่อง ไทยใหญ่ ไทยลื้อ จีนฮ่อ และอื่น ๆ รวมกันเป็นจำนวน 34,022 คน และคนไทยที่อาศัยอยู่ในชุมชนบนพื้นที่สูง จำนวน 49,043 คน ชนเผ่ากะเหรี่ยง มีจำนวนมากที่สุด คือ 128,880 คน รองลงมาได้แก่ ไทย มูเซอ และม้ง

1.4 ลักษณะทางการปกครอง

1.4.1 การปกครอง

แบ่งเขตการปกครอง ออกเป็น 25 อำเภอ 204 ตำบล และ 2,066 หมู่บ้าน มีหน่วยงานที่ตั้งอยู่ในพื้นที่ ดังนี้

- 1) หน่วยงานบริหารราชการส่วนกลาง จำนวน 166 หน่วยงาน
- 2) หน่วยงานบริหารราชการส่วนภูมิภาค จำนวน 34 หน่วยงาน
- 3) หน่วยงานบริหารราชการส่วนท้องถิ่น ประกอบด้วย
  - องค์การบริหารส่วนจังหวัด จำนวน 1 แห่ง
  - เทศบาลนคร จำนวน 1 แห่ง
  - เทศบาลเมือง จำนวน 3 แห่ง
  - เทศบาลตำบล จำนวน 93 แห่ง
  - องค์การบริหารส่วนตำบล จำนวน 113 แห่ง

1.5 สภาพทางสังคม

1.5.1 ศาสนา

ประชากรจังหวัดเชียงใหม่มีผู้นับถือ ศาสนาพุทธ 91.80 % ศาสนาอิสลาม 1.17% ศาสนาคริสต์ 5.60% ศาสนาพราหมณ์ ฮินดู ซิกข์ 0.02% ศาสนาอื่น ๆ 1.41%

1.5.2 วัดที่สำคัญในเชียงใหม่ ตามหลักศึกษาเมือง

- 1) วัดเจดีย์หลวง ศูนย์กลาง
- 2) วัดสวนดอก (บริวารเมือง) ทิศตะวันตก
- 3) วัดเจ็ดยอด (อายุเมือง) ทิศตะวันตกเฉียงเหนือ

- 4) วัดเชียงยืน (เดชเมือง) ทิศเหนือ
- 5) วัดชัยศรีภูมิ (ศรีเมือง) ทิศตะวันออกเฉียงเหนือ
- 6) วัดบุพผาราม (มูลเมือง) ทิศตะวันออก
- 7) วัดชัยมงคล (อุตสาหเมือง) ทิศจะออกเฉียงใต้
- 8) วัดนันทาราม (มนตรีเมือง) ทิศใต้
- 9) วัดรำเป็ง (ต.โปทาราม) กาลกนิเมือง ทิศตะวันออกเฉียงใต้

1.5.3 วัดตามหลักความเชื่อ

(เชื่อเป็นสิริมงคล) ได้แก่ วัดหมื่นล้าน วัดหมื่นเงินกอง วัดหม้อคำตวง วัดดวงดี วัดลอยเคราะห์ วัดดงทับขี้ วัดชัยพระเกียรติ

1.5.4 วัดที่ความสำคัญทางประวัติศาสตร์และการท่องเที่ยว

ได้แก่ วัดพระธาตุคอกยสุเทพราชวรวิหาร วัดพระสิงห์วรมหาวิหาร วัดแสนฝาง วัดพันเตา วัดพันอ้น ฯลฯ

1.5.5 ประเพณีสำคัญจังหวัดเชียงใหม่

เดือนเมษายน (หรือเดือนเจ็ด ตามการนับเดือนของชาวล้านนา) ประเพณี สงกรานต์ คำหัว ประเพณีสืบชะตาบ้านเมือง บวชลูกแก้วและพิธีสูขวัญ

เดือนพฤศจิกายน (หรือเดือน ยี่ ตามการนับเดือนของชาวล้านนา) ประเพณี เดือนยี่เป็ง (ลอยกระทง)

1.6 การศึกษา

จังหวัดเชียงใหม่ มีสถานศึกษา รวมทั้งสิ้น 1,146 แห่ง ในจำนวนนี้มีสถาบันการศึกษา ระดับอุดมศึกษา 9 แห่ง อาชีวศึกษา 7 แห่ง โรงเรียนนานาชาติ 8 แห่ง มีครู/อาจารย์ 21,155 คน และ นักเรียน นิสิต นักศึกษา 440,706 คน ซึ่งอัตราส่วนครู/อาจารย์ ต่อนักเรียน นิสิต นักศึกษาเป็น 1:21 จำนวนนักเรียน นักศึกษาในสังกัด แยกเป็น

- 1) ระดับก่อนประถม จำนวน 58,654 คน
- 2) ระดับประถมศึกษา จำนวน 139,288 คน
- 3) ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น จำนวน 75,804 คน
- 4) ระดับมัธยมศึกษาตอนปลายสายสามัญ จำนวน 45,713 คน
- 5) ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย สายอาชีพ จำนวน 22,203 คน
- 6) ระดับอุดมศึกษา จำนวน 99,044 คน

1.7 บริการสาธารณสุข

1.7.1 สถานพยาบาล

(ข้อมูล ณ ปี พ.ศ. 2552) มีสถานพยาบาลแผนปัจจุบัน รวมทั้งสิ้น 47 แห่ง 5,752 เตียง แบ่งได้คือ สังกัดกระทรวงสาธารณสุข 23 แห่ง จำนวนเตียง 1,375 เตียง สังกัดกระทรวงอื่น ๆ 10 แห่ง จำนวนเตียง 2,808 เตียง และเอกชน 14 แห่ง จำนวน 1,569 เตียง

1.7.2 บุคลากรทางสาธารณสุข

ก) แพทย์ 1,167 คน อัตราส่วนแพทย์ : ประชากร เท่ากับ 1 : 1,440

ข) พยาบาล แยกเป็น

พยาบาลวิชาชีพ 4,169 คน อัตราส่วนพยาบาล : ประชากร 1: 403 คน

พยาบาลเทคนิค 165 คน อัตราส่วนพยาบาล : ประชากร 1: 10,186 คน

ค) เกษัตริกร 155 คน อัตราส่วนเกษัตริกร : ประชากร 1:5,659 คน

ง) ทันตแพทย์ 155 คน อัตราส่วนทันตแพทย์ : ประชากร 1: 13,445 คน

1.7.3 ข้อมูลสุขภาพ

อัตราการเกิด 9.86 ต่อ 1,000 คน อัตราการตาย 7.75 ต่อ 1,000 คน

1.7.4 สาเหตุการป่วยที่สำคัญ 10 อันดับของจังหวัดเชียงใหม่

(จากสถิติผู้ป่วยนอก)

1) ระบบหายใจ	6) โรคเกี่ยวกับต่อมไร้ท่อ โภชนาการ/เมตาบอลิซึม
2) ระบบกล้ามเนื้อ ๆ	7) โรคผิวหนังและเนื้อเยื่อใต้ผิวหนัง
3) โรคระบบย่อยอาหาร	8) โรคระบบสืบพันธุ์ร่วมปัสสาวะ
4) ระบบไหลเวียนโลหิต	9) สาเหตุภายนอกอื่น ๆ ที่ทำให้ป่วยหรือตาย
5) โรคติดเชื้อและปรสิต	10) ภาวะแปรปรวนทางจิตและพฤติกรรม

1.8 สภาพเศรษฐกิจ

1.8.1 ผลิตภัณฑ์มวลรวมจังหวัด (GPP)

ปี 2551 มีมูลค่า 130,129.54 ล้านบาท ภาคเกษตร 14,997.32 ล้านบาท (11.53%) นอกภาคเกษตร 115,132.22 ล้านบาท (88.47%)

1.8.2 รายได้ส่วนใหญ่

ขึ้นอยู่กับสาขาบริการด้านอสังหาริมทรัพย์ การให้เช่าและบริการทางธุรกิจ 21.64% มูลค่า 28,160.70 ล้านบาท

รองลงมาเป็น

สาขาการขนส่ง ขายเป็นปลีก 13.73% มูลค่า 28,160 ล้านบาท

สาขาเกษตรกรรม 11.35% มูลค่า 17,861.71 ล้านบาท

สาขาการศึกษา 9.37% มูลค่า 12,187 ล้านบาท

สาขาตัวกลางทางการเงิน 8.95% มูลค่า 11,645.98 ล้านบาท

1.8.3 อัตราการขยายตัวทางเศรษฐกิจ

เฉลี่ยร้อยละ 3.11

1.8.4 รายได้ประชากรต่อหัว

เฉลี่ย 81,830.71 บาท/คน/ปี อยู่ที่อันดับที่ 3 ของภาคเหนือ รองจากจังหวัด ลำพูน และจังหวัดกำแพงเพชร

1.8.5 รายได้ประชากรในเขตชนบท

เฉลี่ย 49,936 บาท/คน/ปี (จปฐ ปี 2553) อำเภอที่มีรายได้เฉลี่ยต่ำที่สุด (จนที่สุด) คือ อ.อมก๋อย 27,158 บาท/คน/ปี อำเภอที่รายได้สูงสุด คือ อ.สันทราย 56,061 บาท/คน/ปี

1.9 การท่องเที่ยว

1.9.1 ปี 2551

จำนวนนักท่องเที่ยว 5,313,352 คน ชาวไทย 3,842,549 คน (72.31%) ต่างประเทศ 1,470,802 คน (27.69%) รายได้ 38,135.33 ล้านบาท คนต่างประเทศ 15,206.49 ล้านบาท (52.03%) คนไทย 22,928.84 ล้านบาท (47.97%) ลดลงจากปีที่แล้ว 758.92 ล้านบาท หรือ 1.95% (ปี 2550 มีรายได้ 38,894.25 ล้านบาท) ระยะเวลาพักเฉลี่ย 2.65 วัน

1.9.2 ปี 2552

จำนวนนักท่องเที่ยว 4,343,090 คน ชาวไทย 3,101,790 คน (71.42%) ต่างประเทศ 1,241,300 คน (28.58%) รายได้ 32,605.79 ล้านบาท คนต่างประเทศ 13,493.77 ล้านบาท (41.39%) คนไทย 19,112.02 ล้านบาท (58.61%) ลดลงจากปีที่แล้ว 5,529.54 ล้านบาท หรือ 14.50% ระยะเวลาพักเฉลี่ย 3.503 วัน จำนวนโรงแรมที่พัก 418 แห่ง ห้องพัก 20,816 ห้อง

1.9.3 สถานที่ท่องเที่ยว

อันได้แก่ กลุ่มนครศรีธรรมราชซึ่ง ขุนช้างเคียน คุ่มขันโตก และคุ่มเจ้าบุรีรัตน์ (มหาอินทร์) เจเจ มาร์เก็ต เชียงใหม่ ชุมชนวัดเกต เชียงใหม่ไนท์ซาฟารี คอยขุนแม่ยะ คอยปุย ถนนคนเดิน ถนนนิมมานเหมินทร์ ท่าเทียบเรือโดยสาร น้ำตกตาดหมาให้น้ำตกมณฑาธาร หรือน้ำตกสันป่ายาง น้ำตกห้วยแก้ว ไนท์บาซาร์ บ้านคอยปุย บ้านม้ง (แม้ว)-คอยปุย พระตำหนักภูพิงศ์ราชนิเวศน์

ประเภทพิพิธภัณฑ์ ได้แก่ พิพิธภัณฑ์เครื่องถ้วยจอห์น แอนแพทเซอร์ พิพิธภัณฑ์โครงการศึกษาเครื่องปั้นดินเผา ภาควิชาประวัติศาสตร์ พิพิธภัณฑ์ชาวเขา พิพิธภัณฑ์ตราไปรษณียากร เชียงใหม่ พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นจังหวัดเชียงใหม่ พิพิธภัณฑ์ธนาคารแห่งประเทศไทย สำนักงานภาคเหนือ พิพิธภัณฑ์ธรณีวิทยา ภาควิชาธรณีวิทยา มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ พิพิธภัณฑ์

บ้านคำอูน พิพิธภัณฑสถานบ้านนาเย็น พิพิธภัณฑสถานบ้านแฮร์ริส ร.ร.ปริญญ์รอยแยลส์วิทยาลัย พิพิธภัณฑสถานประวัติศาสตร์พยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ พิพิธภัณฑสถานบ้านล้านนา เรือนซ้อ-หงส์ พิพิธภัณฑสถานผ้าโบราณสบันงา พิพิธภัณฑสถานแมลงและมรดกธรรมชาติและ พิพิธภัณฑสถานเรือนโบราณ พิพิธภัณฑสถานวัดเกตการาม พิพิธภัณฑสถาน วัดบุพพาราม (หอมนเทียรธรรม) พิพิธภัณฑสถานวัดพระธาตุคอกสุเทพธรรมมหาวิหาร พิพิธภัณฑสถานวิทยาศาสตร์ชีวภาพ คณะวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติเชียงใหม่ พิพิธภัณฑสถานสัตว์น้ำ สวนสัตว์เชียงใหม่ พิพิธภัณฑสถานหมู่บ้านชาวเขาคอยปุย พิพิธภัณฑสถานการศึกษาโรงเรียนวัดโนนทัยพาศัพ และอื่น ๆ เช่น ร้านม่อนฝ้าย เรือนข้าเจ้า เรือนอนุสารสุนทร โรงงานไทยศิลาตล โรงงานนมห้วยแก้ว โรงพยาบาลบรรเทาทุกข์โบราณภาคเหนือ

ประเภทวัด ได้แก่ วัดกู่เต้า วัดชะจาว วัดเจดีย์หลวงวรวิหาร วัดเจดีย์เหลี่ยมหรือวัดเจดีย์กู่คำ วัดเจ็ดยอด วัดช่างฆ้อง วัดเชียงใหม่ วัดต้นปิน วัดคำหนัก วัดท่ากระดาศ วัดท่าข้าม วัดบวกรกรหลวง วัดบุพพาราม วัดปราสาท วัดป่าแดงมหาวิหาร วัดป่าเป้า วัดพระธาตุคอกคำ วัดพระธาตุคอกสุเทพราชวรวิหาร วัดพระสิงห์ธรรมมหาวิหาร วัดพอกหงส์ วัดพันเตา วัดโพธารามมหาวิหาร วัดไร่เป้ง (ต.โพธาราม) วัดลังกา วัดศรีบุญเรือง วัดศรีสุพรรณ วัดศรีโสดา วัดสวนดอกหรือวัดบุพพาราม วัดสวนพริก วัดสันทรายต้นกอก วัดแสนฝาง วัดอุโบสถ วัดอุปกุด วัดอุโมงค์ เถรจันทร์ วัดอู่ทรายคำ เวียงกุมกาม

ประเภทศูนย์เรียนรู้ ได้แก่ ศูนย์ธรรมชาติวิทยาถอยสุเทพเฉลิมพระเกียรติฯ ศูนย์เรียนรู้วัฒนธรรมภูมิปัญญาท้องถิ่นชุมชนป่าแดง (วัดวังสิงห์คำ) ศูนย์ศิลปวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยพายัพ ศูนย์ศิลปวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ ศูนย์ศิลปะการแสดงกาดสวนแก้ว ศาลาธารักษ์ ศาลาเครื่องราชอิสริยยศ เครื่องราชอิสริยาภรณ์และเหรียญกษาปณ์ไทย สถาบันล้านนาศึกษา สวนเฉลิมพระเกียรติฯ ราชพฤกษ์ 2549 สวนรุกขชาติห้วยแก้ว สวนสัตว์เชียงใหม่ เชียงใหม่ ไน้ชาฟารี เสาอินทขิลหรือเสาหลักเมือง หมู่บ้านทำเครื่องเงิน หอธรรมโฆษณ์ วัดอุโมงค์ หอประวัติมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ (หอศิลป์ปิ่นมาลา) หอศิลป์วัฒนธรรมเมืองเชียงใหม่ หอพิพิธภัณฑสถาน โรงเรียนหอพระ อนุสาวรีย์ครูบาศรีวิชัย อนุสาวรีย์เจ้ากาวิละ อาสนวิหารพระหฤทัย เอือนแก้ว ร.ร.ยุพราชวิทยาลัย

1.10 การเกษตร

พื้นที่การเกษตรของจังหวัด มีประมาณ 1,835,425 ไร่ พื้นที่ปลูกข้าว 515,385 ไร่ ปลูกพืชไร่ 192,063 ไร่ ปลูกพืชสวน 536,697 ไร่ และอื่น ๆ 367,105 ไร่ พื้นที่ที่ได้รับน้ำจากชลประทาน จำนวน 1,301,604 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 80% ของพื้นที่การเกษตร ผลผลิตพืชเศรษฐกิจสำคัญ ปี 2550/51 ของจังหวัดเชียงใหม่ ได้แก่

ข้าว 399,408 ตัน มูลค่า 2,396 ล้านบาท
 ลำไย 298,255 ตัน มูลค่า 3,280 ล้านบาท
 ลิ้นจี่ 40,795 ตัน มูลค่า 458 ล้านบาท
 กระเทียม 65,729 ตัน มูลค่า 792 ล้านบาท
 หอมแดง 44,450 ตัน มูลค่า 286 ล้านบาท
 หอมหัวใหญ่ 48,031 ตัน มูลค่า 310 ล้านบาท

1.11 การอุตสาหกรรม

จำนวน โรงงาน 2,265 แห่ง เงินทุน 36,350 ล้านบาท จ้างแรงงาน 43,713 คน
 อุตสาหกรรมที่สำคัญ ได้แก่ อุตสาหกรรมอาหาร อุตสาหกรรมเกษตร อุตสาหกรรมขนส่ง และ
 อุตสาหกรรมเครื่องจักร อุตสาหกรรมที่ได้รับการส่งเสริมการลงทุน (BOI) ปี 2552 จำนวน 17 โครงการ
 เงินลงทุน 1,227.50 ล้านบาท จ้างแรงงาน 611 คน

โครงการที่ได้รับการส่งเสริมการลงทุน ปี 2552

หมวด	จำนวน โครงการ	เงินลงทุน (ล้านบาท)	การจ้างงาน (คน)
1. ผลิตภัณฑ์ทางการเกษตร	6	200.50	162
2. เหมืองแร่และเซรามิกส์	0	0.00	0
3. อุตสาหกรรมเบา	3	58.00	216
4. เครื่องจักรและอุปกรณ์	2	664.50	141
5. อิเล็กทรอนิกส์	3	9.50	39
6. เคมีภัณฑ์และกระดาษ	0	0.00	0
7. บริการ	3	295.00	53
รวม	17	1,227.50	611

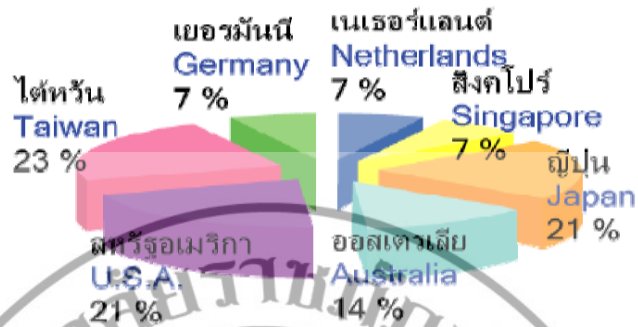
ตารางที่ 4.1 โครงการที่ได้รับการส่งเสริมการลงทุน ปี 2552

ที่มา : สำนักงานจังหวัดเชียงใหม่, 2552 : 8

การลงทุนจากต่างประเทศผ่าน BOI ภาคเหนือ

ประเทศที่มีการลงทุนในจังหวัดเชียงใหม่สูงสุด ได้แก่ ประเทศไต้หวัน อันดับสอง
 ได้แก่ ประเทศญี่ปุ่น อันดับสาม ได้แก่ ประเทศออสเตรเลีย

แผนภูมิที่ 4.1 สัดส่วนการลงทุนจากต่างประเทศ

ที่มา : สำนักงานจังหวัดเชียงใหม่, 2552 : 9

1.12 การพาณิชย์กรรม

1.12.1 สถานประกอบการธุรกิจการค้า

ในปี 2552 มีนิติบุคคลจดทะเบียนตั้งใหม่ จำนวน 1,119 ราย แยกเป็นบริษัทจำกัด 524 ราย ห้างหุ้นส่วนจำกัด 586 ราย และห้างหุ้นส่วนสามัญนิติบุคคล 9 ราย จดทะเบียนเลิก 601 ราย แยกเป็นบริษัทจำกัด 257 ราย ห้างหุ้นส่วนจำกัด 339 ราย และห้างหุ้นส่วนสามัญนิติบุคคล 5 ราย มีนิติบุคคลที่ยังคงอยู่ ณ วันที่ 31 ธันวาคม 2552 จำนวน 10,660 ราย แยกเป็นบริษัทจำกัด 5,531 ราย ห้างหุ้นส่วนจำกัด 5,051 ราย และห้างหุ้นส่วนสามัญนิติบุคคล 78 ราย

1.13 ข้อมูลด้านแรงงาน

1.13.1 การการณ์มีงานทำ

กำลังแรงงาน (ปี 2552) 947,606 คน (ประมาณ 58.5% ของประชากร) มีงานทำ 930,019 คนว่างงาน 15,824 คน อัตราการว่างงานเฉลี่ย 1.7% และอัตราค่าจ้างแรงงาน 153 บาท/วัน

1.13.2 แรงงานต่างด้าว

จำนวนแรงงานต่างด้าว 104,734 คน ชาวพม่า 104,150 คน ลาว 530 คน กัมพูชา 54 คน ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพรับจ้างงานภาคเกษตร 40,786 คน รองลงมา ได้แก่ งานก่อสร้าง 36,337 คน

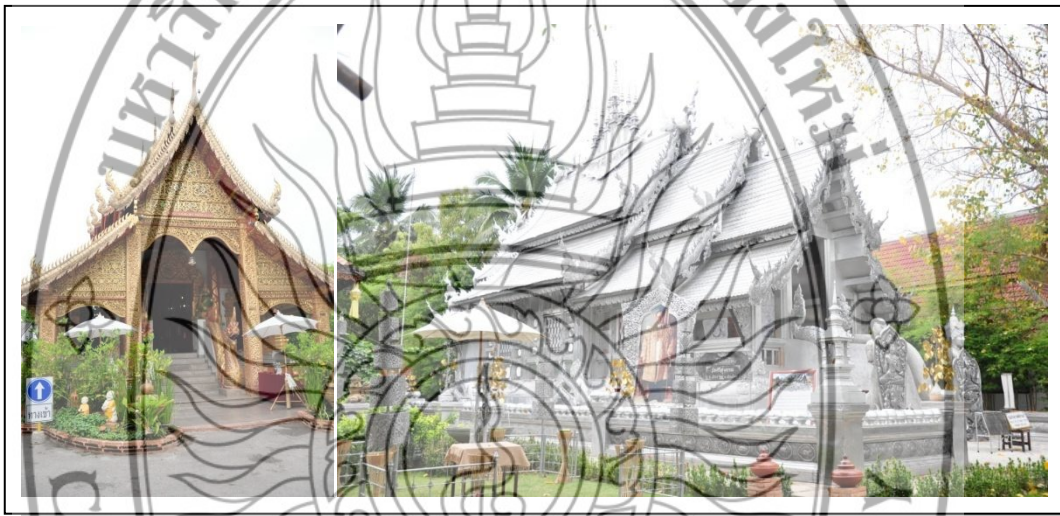
1.14 ข้อมูลด้านงานหัตถกรรมของอำเภอเมืองเชียงใหม่

1.14.1 แหล่งผลิตสินค้าหัตถกรรมที่สำคัญ

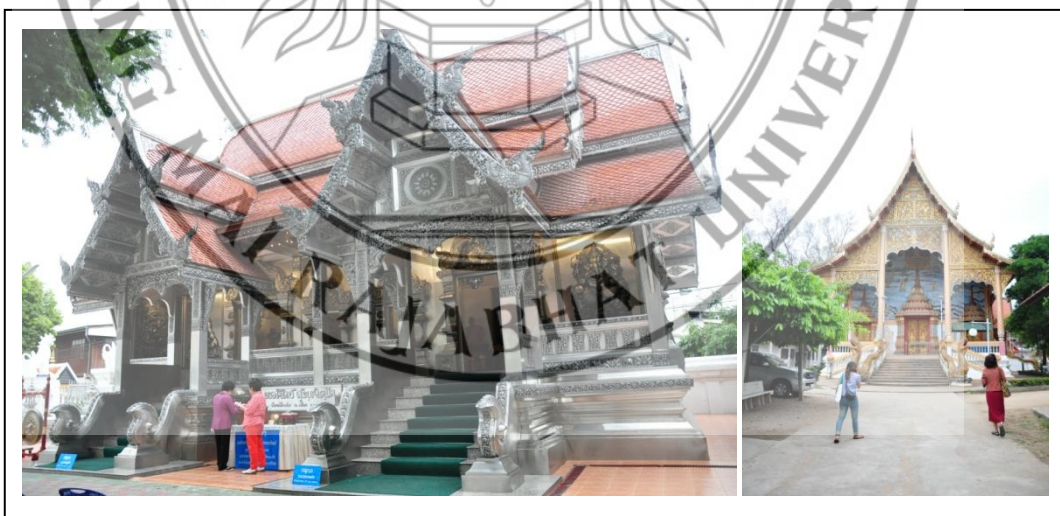
อำเภอเมืองเชียงใหม่ นั้นนับเป็นแหล่งที่ตั้งของชุมชนที่สำคัญหลายชุมชน ซึ่งชุมชนเหล่านี้เป็นแหล่งงานหัตถกรรมที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สำคัญ ได้แก่ ชุมชนวัวลาย ชุมชนวัดเมืองสาทร วัดโลกโมฬี และ โองเฮียนสืบสานภูมิปัญญาล้านนา โดยแต่ละสถานที่ที่มีเรื่องราวความเป็นมาต่างกัน อธิบายได้ดังนี้

1) ชุมชนวัลลาย

ชุมชนวัลลายตั้งอยู่บนตำบลหยา อำเภอมือง จังหวัดเชียงใหม่ ฝั่งซ้ายของเขตเมืองเก่าของจังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งถือว่าเป็นหมู่บ้านท่องเที่ยวโอท็อป โดยชุมชนนี้มีความชำนาญในการทำผลิตภัณฑ์เครื่องเงิน รวมทั้งเครื่องเงิน มาเป็นเวลานานแล้ว บริเวณนี้มีร้านค้าและผู้ประกอบการที่ผลิตสินค้าโอท็อป (OTOP) เครื่องเงินเป็นจำนวนมาก อีกทั้งยังมีแหล่งเรียนรู้ที่สำคัญของชุมชนได้แก่ วัด มีวัดที่สำคัญ 2 แห่ง ได้แก่ วัดศรีสุพรรณและวัดหมื่นสาร นับเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมอีกด้วย

รูปที่ 4.1 บริเวณวัดศรีสุพรรณ อุโบสถหลังเดิม และอุโบสถเงิน (โลหะ)

รูปที่ 4.2 บริเวณวัดหมื่นสาร อุโบสถเงิน (โลหะ) และอุโบสถหลังเดิม โดยปัจจุบันได้พัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมประจำท้องถิ่น

ผู้ประกอบการที่เป็นกลุ่มตัวอย่างในงานวิจัยที่อยู่บนพื้นที่ถนนวิภาวดีส่วนใหญ่เป็นผู้ประกอบการเครื่องเงิน ได้แก่ ร้านเงินทองยนต์ กลุ่มสล่าวัดหมื่นสาร กลุ่มเชียงใหม่ศิลป์ กลุ่มบ้านวิภาวดี กลุ่มวัดศรีสุวรรณ กลุ่มฮ่วมเฮียนศิลป์ และร้านเชียงใหม่ซิลเวอร์แวร์ สำหรับเครื่องเงิน เช่น กลุ่มพัฒนาสตรี (วัดนันทาราม) ร้านประเทืองเครื่องเงิน และงานโลหะ ได้แก่ กลุ่มฮ่วมเฮียนศิลป์ กลุ่มนายสนิท พันธวงศ์ กลุ่มหัตถศิลป์ล้านนาวัดศรีสุพรรณ เป็นต้น

2) ชุมชนบ้านเมืองสาคร

ความเป็นมาของชุมชนบ้านเมืองสาคร ตั้งที่ วัดเมืองสารทหลวง (ม.ป.ป. : ออนไลน์) กล่าวว่า บ้านเมืองสาคร เป็นหมู่บ้านหนึ่งของตำบลหนองหอย อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ ปัจจุบันเป็นชุมชนหนึ่งที่ตั้งอยู่ในแขวงกาวิละ เทศบาลนครเชียงใหม่ “เมืองสาคร” มาจากคำว่า “เมืองสาคร” เดิมเป็นหัวเมืองอยู่ใกล้เมืองมณฑลรัฐเชียงตุง เมืองสาครเป็นอำเภอที่มีประชากรชาวไทยใหญ่อาศัยอยู่หนาแน่น รองลงมาเป็นคนไทยจีน เมืองสาครเป็นเมืองที่เงียบสงบ เหตุที่ตั้งชื่อเมืองว่าเมืองสาครก็เพราะสมัยก่อนมีคนสานสาครกันมาก (สาคร ก็คือ เสื่อ) จึงเรียกว่าเมืองสาคร ซึ่งในสมัยก่อน สาครจะมีหลายประเภท รวมถึงสาครที่ใช้ห่อศพ ซึ่งแต่ละบ้านจะต้องมีการเตรียมไว้เพื่อสมาชิกในบ้านเสียชีวิตลง ด้วยความที่ชื่อว่าเมืองสาคร บ้านเรือนส่วนใหญ่จึงมาจากการจักสาน ฝ้ายบ้านจึงเป็นไม้ไผ่สาน หลังจากจะมุงด้วยหญ้าคา บางบ้านจะมุงด้วยใบตองตั้ง

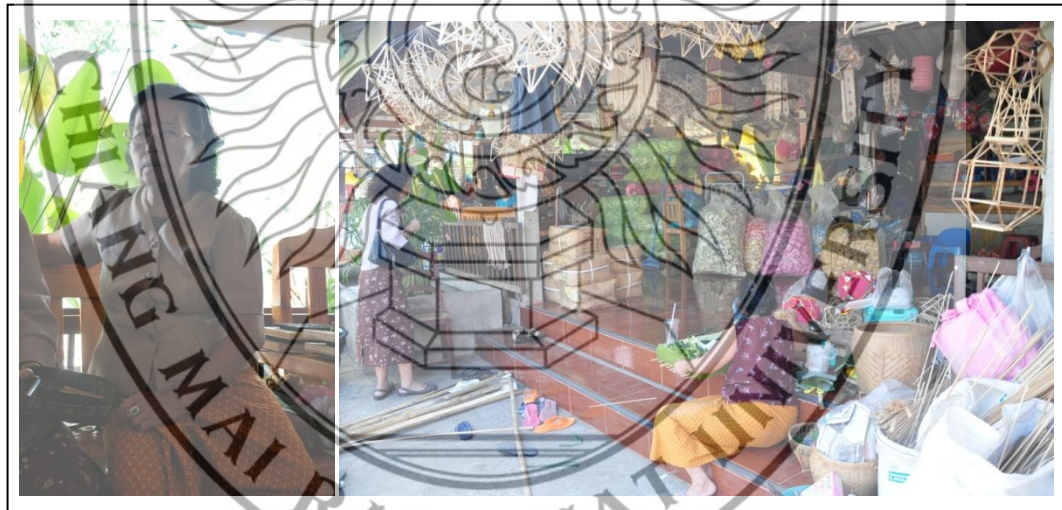
รวบ้านทำด้วยไม้ไผ่ บ้านแต่ละหลังจะมีความเป็นอยู่เรียบง่าย ภายในบ้านจะมีห้องโถงใหญ่และมีลานบ้านที่ใช้สำหรับนั่งสานสาครนั่นเอง ต่อมาได้มีการเปลี่ยนคำว่าสาคร เป็น สาคร จนถึงปัจจุบัน ดังประวัติความเป็นมา ปรากฏในพงศาวดารโยนกที่พระยาประชาจกจักรจักรกล่าวไว้ว่าวิถีชีวิตของชาวบ้านในดินแดนล้านนามีประวัติความเป็นมาที่ยาวนาน นับตั้งแต่พระนางจามเทวีปฐมกษัตริย์ศรีแห่งอาณาจักรหริภุญชัยได้สถาปนาดินแดนแถบกลุ่มน้ำแม่ปิงขึ้นเมื่อประมาณปีพุทธศักราช 1200 จวบจนถึงรัชสมัยของพระเจ้ามังรายมหาราชได้ทรงสถาปนาอาณาจักรล้านนาขึ้นในปีพุทธศักราช 1839 โดยมีนพบุรีศรีนครพิงค์เชียงใหม่เป็นศูนย์กลางของอาณาจักร ศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้านได้ถูกหล่อหลอมขึ้นมาใช้สอดคล้องกับวิถีชีวิตแบบชาวพุทธ ชาวบ้านมีการช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งทำให้ชาวบ้านในแถบดินแดนกลุ่มน้ำแม่ปิงมีความเจริญรุ่งเรืองอย่างยิ่งในช่วงที่ผ่านมาทั้งทางด้านภาษา วรรณกรรม วรรณคดี ศิลปะการแสดงพื้นบ้าน การเล่นดนตรี การฟ้อนรำ ศิลปหัตถกรรมพื้นบ้าน และองค์ความรู้ด้านต่าง ๆ ทางประเพณีวัฒนธรรม อันเป็นเอกลักษณ์ที่ได้รับการสืบทอดจากรุ่นสู่รุ่นมาโดยตลอด

โดยชุมชนบ้านเมืองสาครหลวงเป็นแหล่งหัตถกรรมกระดาษที่สำคัญท้องถิ่นของจังหวัดเชียงใหม่ นอกจากนี้ยังเป็นแหล่งผลิตที่สำคัญแล้วยังเป็นแหล่งค้าส่งงานหัตถกรรมกระดาษอีกด้วย ซึ่งมีผลิตภัณฑ์ของชุมชนที่สำคัญ ได้แก่ โคม และตุ๊กตารูปต่าง ๆ ที่ใช้ในงาน

ประเพณีที่สำคัญ นอกจากนั้นแล้วบ้านเมืองสาครหลวงยังเป็นแหล่งที่อยู่ของสถาปัตยกรรมที่องถิ่นที่สำคัญ ได้แก่ คุณแม่บัวไหล คณะปัญญา รวมถึงแหล่งเรียนรู้งานหัตถกรรมในวัดเมืองสาครหลวง อีกด้วย

รูปที่ 4.3 บริเวณวัดบ้านเมืองสาครหลวง และบริเวณสุปเจดีย์ด้านหลัง

รูปที่ 4.4 คุณแม่บัวไหล คณะปัญญา สถาปัตยกรรมของบ้านเมืองสาครหลวง

3) วัดโลกโมฬี

ประวัติความเป็นมาของวัดโลกโมฬี กล่าวได้ดังที่ โอเคนะชั้น (2552 : ออนไลน์) คือ สถานที่ตั้ง วัดโลกโมฬี ตั้งอยู่ตำบลศรีศรีภูมิ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ อยู่ด้านทิศเหนือนอกกำแพงเมืองเชียงใหม่ตามประวัติแล้วชื่อของวัดปรากฏในสมัยของพระเจ้ากือนาทรงโปรดให้คณะสงฆ์ของพระมหาอุทุมพรบุปผา มหาสวามี จำนวน 10 รูป จำพรรษาอยู่ที่วัดโลก ฯ

สมัยพระเมืองแก้วในปี พ.ศ.2070 โปรดให้สร้างวิหารและมหาเจดีย์ และในปี พ.ศ.2088 พระเมืองเกษเกล้าถูกปลงพระชนม์ ได้นำอัฐิมารรจुไว้ที่เจดีย์วัดโลกนี้ ต่อมาในปี พ.ศ.2121 พระนางวิสุทธิเทวี ผู้ครองเมืองเชียงใหม่ทิวศต ได้ทำการถวายพระเพลิงและบรรจุอัฐิไว้ในเจดีย์วัดโลกนี้ โบราณสถานแห่งนี้ประกอบด้วย ฐานอุโบสถและเจดีย์ ลักษณะเจดีย์มีขนาดใหญ่ ตั้งอยู่บนฐานสี่เหลี่ยม 3 ชั้น ถัดขึ้นไปเป็น ฐานปัทม์มีลูกแก้วคาด 2 เส้น เรือนธาตุตั้งอยู่ในผังสี่เหลี่ยมยกเก็จด้านละ 2 ครั้ง แต่ละด้านมีซุ้มารนมประดิษฐานพระพุทธรูป มุมเรือนธาตุมีเทวดาปูนปั้นประดับมุมละ 2 องค์ เหนือเรือนธาตุเป็นชั้นบัวฉลุลายกึ่งซ้อนลดหลั่นกันรองรับองค์ระฆังกลม ปล้องโฉน และปลียอด วัดแห่งนี้ก่อตั้งมาตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ 19 ส่วนรูปแบบทางสถาปัตยกรรมองค์เจดีย์มีอายุในช่วง พุทธศตวรรษที่ 21

ประวัติความเป็นมา วัดโลกโมฬี ตั้งแต่อดีตที่ผ่านมา พบว่าเป็นวัดเก่าแก่ วัดหนึ่งในเมืองเชียงใหม่ สร้างขึ้นเมื่อใด ไม่มีหลักฐานปรากฏแน่ชัด แต่ได้ปรากฏชื่ออยู่ในตำนานวัดพระธาตุคอกยสุเทพฯ (พิมพ์เมื่อ พ.ศ.2514) พบว่าเมื่อปี พ.ศ. 1910 พระเจ้ากือนาธรรมมิกราชกษัตริย์ล้านนารัชกาลที่ 6 แห่งราชวงศ์มังรายจนถึงรัชกาลที่ 31 นับตั้งแต่พระเจ้าลวจังกราช เป็นต้นมา พระองค์เป็นกษัตริย์ที่ทรงทศพิธราชธรรม มีความเลื่อมใสศรัทธาในพระพุทธศาสนา และทรงเลื่อมใสในพระมหาอุทุมพรบุปผมหาสวามีเจ้าเมืองมดีมา (เมืองเมาะตะมะ) พระองค์ทรงให้ราชบุรุษไปอัญเชิญพระมหาเถระเจ้ามาสืบศาสนาในล้านนาไทย แต่พระมหาเถระทรงชราภาพมาก จึงให้พระอนันตะเถระและพระเถระที่เป็นศิษย์อีก 10 รูป มาสืบทอดพระพุทธศาสนาในดินแดนล้านนาซึ่งขณะสงฆ์เหล่านั้นได้จำพรรษาที่วัดโลกโมฬี อันเป็นสถานที่ใช้ในการต้อนรับพระราชอาคันตุกะจากต่างเมือง กระทั่งต่อมาปี พ.ศ. 2070 พญาเมือง เกศเกล้าได้ถวายบ้านหัวเวียงให้เป็นอารามวัด โมฬี และใน พ.ศ. 2071 ได้ทรงให้สร้างมหาเจดีย์และวิหารโลกโมฬี ต่อมาเมื่อพญาเศกเกล้าถูกปลงพระชนม์ เมื่อปี พ.ศ. 2088 เหล่าข้าราชการ และขุนนาง ได้ทำพิธีที่วัดแสนนอก นำพระบรมอัฐิมารรจुไว้ที่วัดโลกโมฬีนอกกำแพงเมืองเชียงใหม่ด้านเหนือของพระอาราม ซึ่งเป็นพระอารามหลวงประจำพระองค์ จากนั้นเสนาอมาตย์จึงได้ทูลเชิญพระนางจิริประภา ราชธิดาขึ้นครองราชย์ บังตำนานให้ความเห็นว่า พระนางจิริประภา น่าจะเป็นพระมเหสีของพญาเมืองเศกเกล้า เพราะมีบันทึกชื่อของพระนางว่า “พระนางจิริประภามหาเทวี” ซึ่งน่าจะเป็นชื่อของพระองค์ในสมัยพระนางจิริประภามหาเทวี ขึ้นครองราชย์ในปี พ.ศ. 2088 - 2089 อันเป็นช่วงที่เหล่าขุนนางเรืองอำนาจ ทำให้เมืองเชียงใหม่อ่อนแอ เป็นเหตุให้สมเด็จพระไชยราชาธิราชกษัตริย์อยุธยายกทัพมาหมายจะตีเมืองเชียงใหม่ แต่ด้วยพระปรีชาสามารถของพระนางจิริประภามหาเทวี จึงรักษาเอกราชไว้ได้ ด้วยการแต่งเครื่องบรรณาการไปถวายขอเป็นมิตร พร้อมทูลเชิญพระไชยราชาธิราชเสด็จมาทำบุญที่ภูพญาเมืองเศกเกล้าที่วัดโลกโมฬี และยังพระราชทานทรัพย์

สร้างกุฎยาเมืองเกศเกล้าใหม่ ด้วย 5000 เงิน กับผ้าทรง 1 ผืนให้สมพระราชเกียรติ ในรัชสมัยของพระนางวิสุทธิราชเทวี กษัตริย์องค์สุดท้ายของราชวงศ์มังรายได้ทรงทำนุบำรุงในพระศาสนาอีกครั้ง ทรงเลื่อมใสในพระสังฆราชโลกโมฬีเจ้า จวบจนพระนางเสด็จทิวงคต พ.ศ. 2121 ได้มีการถวายพระเพลิงพระนางวิสุทธิราชเทวี และยังได้บรรจุพระอัฐิไว้ในบริเวณพระอารามหลวง วัดโลกโมฬี หลังจากนั้น เมืองเชียงใหม่ตกเป็นเมืองขึ้นของพม่าตั้งแต่ปี พ.ศ. 2122 เป็นต้นมารวมระยะเวลาเกินกว่า 200 ปี ช่วงนั้นวัดวาอารามต่าง ๆ ถูกเผา ทำลายแต่วัดโลกโมฬีไม่ได้ถูกเผาเนื่องจากกษัตริย์เมืองเชียงใหม่ พระเจ้ามังทรานรมย์คุษย (ราชบุตรของพระเจ้าบุเรงนองครองราชย์ พ.ศ. 2122 - 2150) ได้ทรงเมตตาธรรมพระมหาสมเด็จ วัดโลกโมฬีไว้กับวัดวิสุทธิาราม และเป็นวัดสำคัญในพระราชสำนักมาโดยตลอด จวบจนถึงสมัยของพระเจ้าสุทโธทรมหาราช พ.ศ. 2182 ได้ทรงมีพระราชศรัทธาถวายทานอันยิ่งใหญ่ให้วัดทุกวัดเป็นราชฐานทำบุญเดือนยี่เพ็งบูชาพระพุทธรูป พระธาตุเจ้า พระภิกษุสามเณร และสมเด็จพระสังฆราชโลกโมฬี เป็นประจำทุกปีถือเป็นประเพณีปฏิบัติที่สำคัญในช่วงเวลานั้นแต่เดิมเมื่อปี พ.ศ. 2440 วัดโลกโมฬีตั้งอยู่แขวงบ้านทับม่านแคว้นเจ็ดยอด เจ้าอธิการ ชื่อ ตู่พวก นิกายเชียงใหม่ รองอธิการ ชื่อ ตู่คำ มีโฉนดออกเมื่อวันที่ 17 สิงหาคม 2482 ผืนที่ 1 มีเนื้อที่ 1 ไร่ 2 งาน 28 ตารางวา ผืนที่ 2 กระทั่งสงครามโลกครั้งที่ 2 วัดโลกโมฬีถูกทิ้งไว้ร้าง จนถึงปี พ.ศ. 2502 กรมศิลปากรได้ขึ้นทะเบียนวัดโลกโมฬีเป็น โบราณสถานแห่งชาติ

ด้านการส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่นนั้น วัดโลกโมฬีมีพื้นที่เป็นแหล่งเรียนรู้ของท้องถิ่นที่สำคัญแห่งหนึ่ง โดยบริเวณด้านหลังของวัดนั้นได้จัดเป็นพื้นที่การสาธิตและฝึกอบรมงานหัตถกรรมหลากหลายสาขา ได้แก่ งานไม้แกะสลัก เครื่องปั้นดินเผาและเครื่องเคลือบงานคุณโลหะ งานเพ้นท์ งานกระดาษ เป็นต้น ซึ่งเป็นกลุ่มมูลนิธิเพื่อนสล่าล้านนา ที่รวมตัวกันภายใต้การนำของพ่อครูอ้าย เดชดวงตา บรรพครูงานแกะสลักไม้ ในแต่ละวันจะมีทั้งนักท่องเที่ยวชาวไทยและชาวต่างประเทศสลับเปลี่ยนกันมาเรียนรู้งานภูมิปัญญาท้องถิ่นอยู่เสมอ

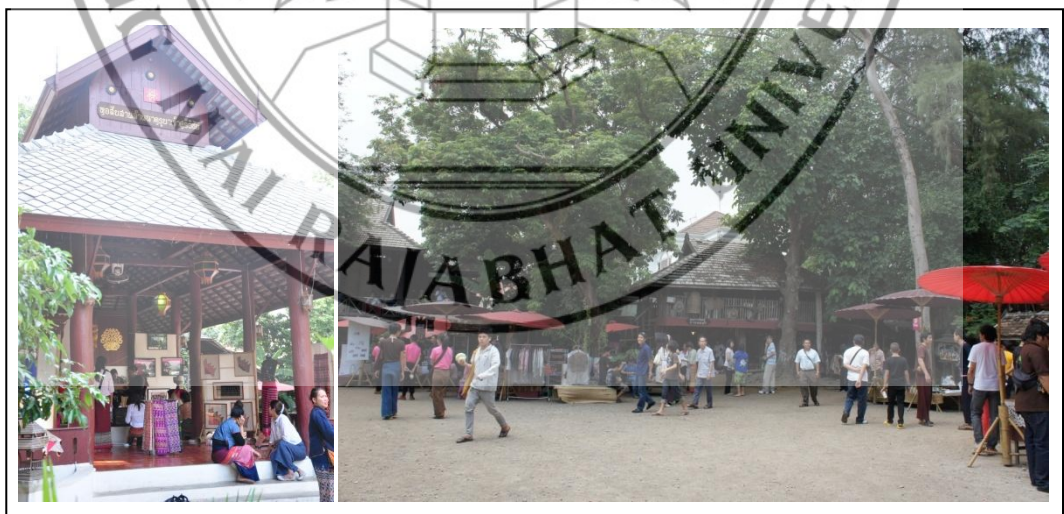

รูปที่ 4.5 วัดโลกโมฬี

4) โสงเขียนสืบสานภูมิปัญญาล้านนา

โสงเขียนสืบสานภูมิปัญญาล้านนา ตั้งอยู่ที่ 35 ถนนรัตนโกสินทร์ ตำบล วัดเกต อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ 50000 โดยประวัติความเป็นมาของโสงเขียนสืบสานภูมิปัญญา ล้านนานั้น กล่าวได้ดังที่ เครือข่ายเยาวชนสืบสานภูมิปัญญา (ม.ป.ป. : ออนไลน์) กล่าวว่า ชุมชน ล้านนามีวิถีชีวิตสัมพันธ์อยู่กับความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากร ธรรมชาติอย่างเกื้อกูลมาช้านาน การสร้างสรรค์วัฒนธรรม และภูมิปัญญาท้องถิ่น ทั้งในเรื่องอาหาร ยารักษาโรค งานหัตถกรรม การเกษตรพื้นบ้าน การจัดการทรัพยากรที่สอดคล้องเหมาะสมกับวิถีชีวิต และวัฒนธรรมประเพณี ของสังคมมาอย่างต่อเนื่อง หากแต่การพัฒนาในยุคสมัยใหม่ได้ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงต่อวิถีชีวิต ของคนอย่างมาก ภูมิปัญญาดั้งเดิมถูกละเลย โดยเฉพาะเยาวชนได้ถูกกระแสวัฒนธรรมใหม่พัดพา ไปกับกลไกสังคมปัจจุบัน จึงขาดการสืบทอดองค์ความรู้จากพ่อครูแม่ครู ด้วยเหตุผลดังกล่าว ในราวต้นปี 2540 องค์กรต่าง ๆ ทั้งภาครัฐ องค์กรปกครองท้องถิ่น ภาคธุรกิจ สถาบันวิชาการ นักเขียน ศิลปิน กลุ่มศิลปินวัฒนธรรม องค์กรพัฒนาเอกชนและองค์กรชุมชน ได้เข้ามาร่วมกัน จัดกิจกรรมเพื่อให้เกิดการสืบทอด ศิลปวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยริเริ่มจัดงาน “สืบสาน ล้านนา” ช่วงต้นเดือนเมษายนของทุกปี ติดต่อกันเป็นเวลา 5 ปี ซึ่งหวังว่าจะส่งผลต่อการมีส่วนร่วม ในการพัฒนาท้องถิ่นที่อยู่พื้นฐานวัฒนธรรม ภูมิปัญญาของท้องถิ่นร่วมกันในอนาคต

ด้านการส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่นนั้น ทาง โสงเขียนสืบสานฯ ได้มีการจัด กิจกรรมเพื่อถ่ายทอดความรู้ด้านภูมิปัญญาท้องถิ่นในหลากหลายสาขา เช่น งานกระดาษ งานผ้าทอ งานไม้แกะสลัก งานปั้น ของเล่นพื้นบ้าน ศิลปะประดิษฐ์ บายศรี ฯลฯ เป็นประจำทุกปี โดยมีพ่อครู แม่ครูเป็นผู้ให้ความรู้แก่นักเรียน นักศึกษา และบุคคลทั่วไป

รูปที่ 4.6 บริเวณโสงเขียนสืบสานภูมิปัญญาล้านนา จังหวัดเชียงใหม่

1.14.2 แหล่งวัตถุดิบ

1) ตลาดวโรรส (กาดหลวง)

ประวัติความเป็นมาของ ตลาดวโรรส กล่าวได้ดังที่ ตลาดวโรรส เชียงใหม่ : ออนไลน์ คือ ที่ ตั้งตลาดวโรรสในปัจจุบันเดิมทีเป็นที่ช่วงเมรุ หรือที่ปลงพระศพและเป็นทีเก็บ พระอัฐิของเจ้าเชียงใหม่ทั้งหลาย แต่หลังจากที่พระราชชายาเจ้าดารารัศมีในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 5) ได้เสด็จกลับมาเยี่ยมจังหวัดเชียงใหม่ ก็ได้มีพระราชดำริให้ย้ายพระอัฐิไปบรรจุไว้ที่วัดสวนดอกและรวบรวมเงินส่วนพระองค์ และเงินจากเจ้าอินทวโรรสฯ เจ้าผู้ครองนครเชียงใหม่สมัยนั้นมาลงทุนสร้างตลาดขึ้นในบริเวณข้างเมรุนั้น และได้พระราชทานชื่อว่า “ตลาดวโรรส” ตามพระนามของเจ้าอินทวโรรส และชาวบ้านเรียกกันติดปากว่า “กาดหลวง” (ซึ่งอาจจะหมายความว่า ตลาดใหญ่หรือว่าตลาดของเจ้าหลวงก็ได้)

หลังจากเจ้าดารารัศมีสิ้นพระชนม์ ในปี พ.ศ. 2476 เจ้าแก้วนวรรฐ เจ้าผู้ครองนครเชียงใหม่ได้ตั้งบริษัทขึ้นมาจัดการบริหารตลาดวโรรส โดยมีชื่อว่าบริษัท เชียงใหม่พาณิชย์ จำกัด และได้เป็นบริษัทของเจ้านายในสกุล ณ เชียงใหม่ตลอดมา จนถึงเมื่อเกิดสงครามเอเซีย อากเนย์ขึ้น เจ้านายบางท่านจึงได้ออนขายหุ้นบางส่วนให้ห้างหุ้นส่วนอนุสาร เชียงใหม่ เพื่อเข้าไปช่วยพัฒนาและบริหารงานตลาดให้มีความทันสมัยมากขึ้น เมื่อสงครามสิ้นสุดลง ทางผู้ถือหุ้นก็ได้มอบหมายให้ ศ. อัน นิมมานเหมินท์ แห่งคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และบริษัทออกแบบต่างชาติเข้ามาทำการค้นคว้าและออกแบบ สร้างตลาดวโรรสให้เป็นตลาดเต็มรูปแบบและมีความทันสมัย โดยพัฒนาคล้ายตลาดต้นลำไยที่อยู่ข้างกัน โดยเริ่มดำเนินการในปี พ.ศ. 2492 และทำให้ทั้งสองตลาดนี้เจริญเฟื่องฟูและมีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักกันในวงกว้าง

วันที่ 13 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2511 ได้เกิดไฟไหม้ครั้งใหญ่และทำให้ทั้งสองตลาดนี้วอดวายไปเสียหมด ถือเป็นการสิ้นสุดของตลาดวโรรสในยุคแรก หลังจากนั้นทางเจ้านายสกุล ณ เชียงใหม่ก็ไม่ได้มีความประสงค์จะลงทุนทำตลาดอีกต่อไปจึงได้ออนขายหุ้นให้ทั้งหมดให้แก่ห้างหุ้นส่วนอนุสารเชียงใหม่และบริษัทอนุสาร จำกัด ทางบริษัทจึงได้มอบหมายให้ ศ. อัน นิมมานเหมินท์ ผู้ออกแบบตลาดในครั้งแรก เป็นผู้ออกแบบตลาดขึ้นมาใหม่โดยทำเป็นตลาดแนวสูงเพื่อการใช้พื้นที่ให้คุ้ม ค่าสูงสุด โดย ศ. อัน ได้ศึกษาดูงานจากตลาดต่างประเทศทั้งที่ มาเลเซีย สิงคโปร์ และฮ่องกง และได้สร้างตลาดให้ตรงกลางโปร่งโล่งและมีโครงหลังคาแบบพื้นเหลี่ยมเพื่อให้รับ แสงสว่างธรรมชาติได้เต็มที่พร้อมกับมีการระบายอากาศให้ถ่ายเทตลอดเวลา ซึ่งในสมัยนั้นตลาดวโรสนับเป็นตลาดที่สวยงามและทันสมัยที่สุดของจังหวัดเชียงใหม่และภาคเหนือ อีกทั้งเป็นตลาดเดียวที่มีบันไดเลื่อนตรงกลางตลาด (ปัจจุบันใช้งานไม่ได้

แล้ว) ตัวตลาดวโรรสใหม่เปิดอย่างเป็นทางการในวันที่ 19 มีนาคม พ.ศ. 2515 และได้เป็นที่จับจ่ายใช้สอยของประชาชนชาวเชียงใหม่และผู้มาเยือนมาตลอดจนถึงปัจจุบันนี้

ภาพที่ 4.7 บริเวณตลาดหลวง

2) ร้านทองช้างดาว ตั้งอยู่ที่ 36-8 ราชวงศ์ ตำบลช้างม้อย อำเภอเมืองเชียงใหม่ เชียงใหม่ 53000 จะเป็นร้านที่จำหน่ายทองรูปพรรณ ทองแท่ง และรับซื้อ ฝาก ขาย ทองและจำหน่าย เม็ดเงิน ที่นำมาใช้ทำเครื่องเงิน เครื่องโลหะ เป็นต้น

3) ร้านเจมส์ (บริเวณประตูท่าแพ) จำหน่ายอุปกรณ์สำหรับทำเครื่องหนังและซ่อมรองเท้า ได้แก่ หนังแผ่น กาว พื้นรองเท้า เป็นต้น

4) ร้านเจริญศิลป์ เป็นร้านที่จำหน่ายอุปกรณ์สำหรับซ่อมรองเท้า เช่น กาว เข็ม ด้าย พื้นรองเท้า หนังแผ่น เป็นต้น

5) ร้านเชียงใหม่พลาสติก ร้านเชียงใหม่พลาสติก ตั้งอยู่บริเวณตรอกเล่าโจ้ว ในตลาดวโรรส (ตลาดหลวง) สามารถเข้าได้ 3 ทางคือ บริเวณตรอกเล่าโจ้ว 2 ทางเข้าและทางเข้า บริเวณถนนวิชยานนท์อีกหนึ่งทางเข้าโดยสามารถเข้าได้ทางร้านเชียงใหม่ฟ้าใสเซ็นเตอร์ที่จะมีป้ายว่า "ทางเข้าร้านเชียงใหม่พลาสติก" ร้านเชียงใหม่พลาสติก เป็นแหล่งศูนย์รวมสินค้าานาชนิด เช่น เครื่องครัว อุปกรณ์ประดิษฐ์ อุปกรณ์ทำดอกไม้ อุปกรณ์งานฝีมือ อุปกรณ์ทำเครื่องประดับ ลูกบิด ผลิตภัณฑ์พลาสติก ผลิตภัณฑ์กระดาษสา สินค้าตกแต่งตามเทศกาลต่าง ๆ ของชำร่วย เคมีภัณฑ์ เช่น วาสลิน โซดาไฟ การบูน หัวน้ำหอม วัสดุภัณฑ์เครื่องเขียนและเครื่องใช้สำนักงาน อุปกรณ์ร้านขายเสื้อผ้า ถุงผ้า ถุงพลาสติก ถุงกระดาษ ถุงร้อน ถุงแก้ว ถุงหิ้ว ถุงบูติก ปิ่นปักผม กาวแท่ง ราวเหล็กแขวนเสื้อผ้า ตะขอเกี่ยว ไม้แขวน ตะแกรง หุ่นโชว์เครื่องประดับ คอโชว์

เครื่องประดับ หุ่น โขว์ผ้า ก่องใส่เครื่องประดับ ปิ่นยี่ราคา ปิ่นยี่ป้าย ป้ายติดราคาและสินค้าอื่น ๆ อีกมากมาย

รูปที่ 4.8 บริเวณทางเข้าร้านเชียงใหม่พลาสติก

6) ห้างหุ้นส่วนจำกัด ชนบุรีออลูมิเนียม (เชียงใหม่) ที่อยู่ 108-108/1 ถนนราชเชียงใหม่ ตำบลหายยา อำเภอเมืองเชียงใหม่ เชียงใหม่ 50100 จำหน่าย ปีกและสัง กระงอ อลูมิเนียม พร้อมติดตั้ง

1.14.3 ด้านวัตถุดิบที่สำคัญ

1) เม็ดเงินและทองคำ สำหรับเม็ดเงินและทองคำที่นำมาใช้ในงานหัตถกรรมเครื่องเงินและงานโลหะนั้น ส่วนใหญ่จะซื้อจากร้านทองช่างดาว ซึ่งราคาของเม็ดเงินนั้นจะผูกผันตามราคาของทองคำคือ 100,000 บาทต่อหนึ่งกิโลกรัม

2) อลูมิเนียม ห้างหุ้นส่วนจำกัด ชนบุรีออลูมิเนียม (เชียงใหม่) ซึ่งราคาของอลูมิเนียมคือ 1,800 บาทต่อแผ่น

3) ผ้าฝ้ายทอมือ ฝ้าย หรือผ้าฝ้ายสำเร็จรูป ฯลฯ ส่วนใหญ่จะซื้อจากตลาดวโรรส โดยจะซื้อเพื่อไปตัดเย็บเสื้อผ้า และแปรรูปผลิตภัณฑ์

4) อุปกรณ์ตกแต่งผลิตภัณฑ์ เช่น กระดาษสี กระดุม ด้าย ฯลฯ โดยซื้อจากร้านเชียงใหม่พลาสติก

5) อุปกรณ์สำหรับการทำเครื่องหนังและซ่อมรองเท้า เช่น เศษหนัง พื้นรองเท้า สามารถซื้อได้จากร้านเจมส์ และร้านเจริญศิลป์

(* หมายเหตุ ราคาของวัตถุดิบอาจมีการเปลี่ยนแปลงตามสถานการณ์เศรษฐกิจ การเมือง และสังคม)

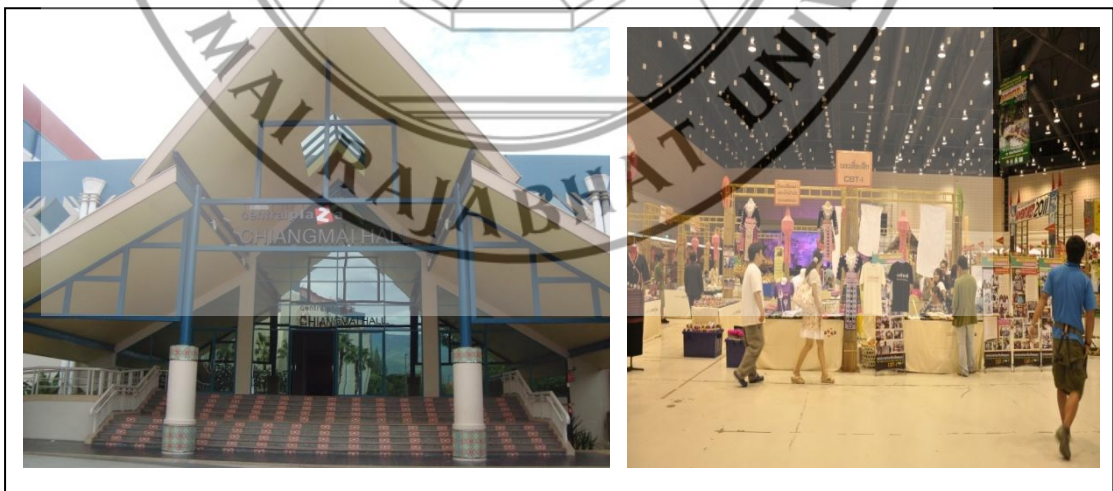
1.14.4 แหล่งจำหน่ายสินค้าหัตถกรรมท้องถิ่นที่สำคัญในจังหวัดเชียงใหม่

1) ห้างสรรพสินค้าที่สำคัญ ได้แก่ ห้างสรรพสินค้าเซ็นทรัลแอร์พอร์ตพลาซ่า ห้างสรรพสินค้าเซ็นทรัลกาตสวนแก้ว ห้างสรรพสินค้าเทสโก้ โลตัส เชียงใหม่-กาตคำเที่ยง บิ๊กซี ซูเปอร์เซ็นเตอร์ สาขาเชียงใหม่-คอนจัน และบิ๊กซี-เอ็กซ์ตร้า ซูเปอร์เซ็นเตอร์ ห้างสรรพสินค้าเหล่านี้จะมีการจัดงานเพื่อสืบสานและจำหน่ายสินค้าหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์อยู่เสมอตลอดทั้งปี

ภาพที่ 4.8 แหล่งจำหน่ายสินค้าประเภทห้างสรรพสินค้า

2) ศูนย์แสดงสินค้า รวมถึงสถานที่ภาครัฐและเอกชน ได้แก่ ศูนย์ส่งเสริมอุตสาหกรรมภาคที่ 1 เชียงใหม่ฮอลล์ ศูนย์การค้าเซ็นทรัลพลาซ่า เชียงใหม่ ศาลากลางจังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งสถานที่เหล่านี้จะมีการจัดงานเพื่อรณรงค์และ การจัดจำหน่ายผลิตภัณฑ์ที่ได้รับ การรับรองคุณภาพสินค้าอยู่เสมอ

ภาพที่ 4.9 เชียงใหม่ฮอลล์ ศูนย์การค้าเซ็นทรัลพลาซ่า เชียงใหม่

3) ตลาดนัด (กาดนัด) สำหรับสถานที่ที่ผู้ประกอบการนิยมนำผลิตภัณฑ์ไปจัดจำหน่ายตามตลาดนัด (กาดนัด) ได้แก่ ถนนคนเดินวันเสาร์ (วัวลาย) ถนนคนเดินวันอาทิตย์ (ท่าแพ) ตลาดไนท์บาซ่า

ภาพที่ 4.10 ถนนคนเดินวัวลาย (วันเสาร์) ถนนคนเดินท่าแพ (วันอาทิตย์) และ ตลาดไนท์บาซ่า

2. บริบทอำเภอหางดง

อำเภอหางดง จังหวัดเชียงใหม่ มีประวัติความเป็นมา ลักษณะทางภูมิศาสตร์ โครงสร้างพื้นฐาน และสาธารณูปโภค ดังที่ สำนักเทศบาลตำบลหางดง (ม.ป.ป. : 1-5) กล่าวไว้คือ

2.1 ประวัติเทศบาลตำบลหางดง

อำเภอหางดงเดิมเรียกว่า “แม่ท่าช้าง” กล่าวกันว่าในท้องที่มีดงอยู่หนึ่งเป็นดงไม้สัก มีลำน้ำแม่ท่าช้างไหลผ่าน ซึ่งอยู่ห่างจากที่ว่าการอำเภอขึ้นไปทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือประมาณ 1 กิโลเมตร เมื่อเจ้าชายจากเชียงใหม่จะเดินทางไปยังจังหวัดแม่ฮ่องสอนจะผ่านเส้นทางนี้ เมื่อมาถึงดงนี้จะต้องลงจากหลังช้างแล้วข้ามทำนบน้ำนี้เข้าดงไป จึงเรียกลำน้ำนี้ว่า “แม่ท่าช้าง”

บ้างก็ว่า “แม่ท่าช้าง” มาจากคำว่า “แม่ตำช้าง” หรือ “แม่ตาช้าง” ซึ่งหมายถึงลำน้ำท่าช้างที่ต้นน้ำออกมาจากชาน้ำเล็ก ๆ เหมือนตาช้าง จึงเรียกว่า “แม่ตำช้าง”

ตามตำนานกล่าวไว้ว่า “แขวงแม่ท่าช้าง” เป็นเขตการปกครองที่ตั้งขึ้นในสมัยรัชกาลที่ 5 โดยรัฐบาลกลางที่กรุงเทพฯ จัดระบบการปกครองที่เรียกว่า “มณฑลเทศาภิบาล” กำหนดแบ่งเมืองเชียงใหม่เป็นตัวเมืองชั้นนอกและตัวเมืองชั้นใน แขวงแม่ท่าช้างจัดอยู่ในเขตฝั่งเมืองชั้นใน หัวหน้าผู้รับผิดชอบเรียกว่า “นายแขวง”

ในส่วนของเทศบาลตำบลหางดงเดิมมีฐานะเป็นสุขาภิบาล ซึ่งจัดตั้งตามประกาศกระทรวงมหาดไทย เมื่อ 10 ธันวาคม 2499 ได้รับการเปลี่ยนแปลงฐานะเป็นเทศบาลตำบลตามพระราชบัญญัติเปลี่ยนแปลงฐานะของสุขาภิบาลเป็นเทศบาล พุทธศักราช 2542 เมื่อวันที่ 25 พฤษภาคม 2542

ข้อมูลสภาพทั่วไปที่เกี่ยวข้องกับอำเภอหางดง จังหวัดเชียงใหม่ กล่าวได้ดังนี้ เทศบาลตำบลหางดง (ม.ป.ป. : ออนไลน์) ได้แก่

2.2 ลักษณะที่ตั้ง

เทศบาลตำบลหางดง ตั้งอยู่ในบริเวณที่ราบตอนกลางของอำเภอหางดง ห่างจากตัวจังหวัดเชียงใหม่ไปทางทิศใต้ตามทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 108 (เชียงใหม่-ฮอด) ระยะทางประมาณ 15 กิโลเมตร

2.3 อาณาเขต

ทิศเหนือ	ติดต่อกับ	อบต.หางดง และ ทต.บ้านแหวน
ทิศใต้	ติดต่อกับ	อบต.หางดง และ อบต.หนองแก้ว
ทิศตะวันออก	ติดต่อกับ	อบต.หนองแก้ว และ ทต.บ้านแหวน
ทิศตะวันตก	ติดต่อกับ	อบต.หางดง

2.4 เขตการปกครอง

เทศบาลตำบลหางดง มีขอบเขตความรับผิดชอบ 6 หมู่บ้าน พื้นที่ 2.72 ตารางกิโลเมตร

- หมู่ที่ 1 บ้านช่างคำ (บางส่วน)
- หมู่ที่ 2 บ้านลือ่ง
- หมู่ที่ 3 บ้านกำแพงงาม
- หมู่ที่ 4 บ้านทรายมูล
- หมู่ที่ 5 บ้านแม่จ๊ก (บางส่วน)
- หมู่ที่ 9 บ้านดง (บางส่วน)

2.5 ข้อมูลประชากร

มีจำนวนประชากรโดยแบ่งแยกเป็น ชาย 2,441 คน หญิง 2,888 คน แยกเป็น

หมู่ 1	จำนวน	256	คน
หมู่ 2	จำนวน	2,178	คน
หมู่ 3	จำนวน	1,107	คน
หมู่ 4	จำนวน	461	คน

หมู่ 5	จำนวน	908	คน
หมู่ 9	จำนวน	419	คน
ครัวเรือน		3,001	คน

ความหนาแน่นของประชากร 1,959 คนต่อตารางกิโลเมตร

2.6 สภาพภูมิประเทศ

โดยทั่วไปภายในชุมชนเทศบาลตำบลหางดงเป็นที่ราบลุ่ม ไม่มีป่าเขา มีลำเหมืองแม่ท่าช้าง ลำเหมืองแม่ซึก และลำเหมืองแม่คำลม ไหลผ่านทางด้านเหนือ ตะวันตก ด้านใต้ และตะวันออกของชุมชน

2.7 สภาพภูมิอากาศ

เทศบาลตำบลหางดงอยู่ใต้อิทธิพลลมมรสุม 2 ชนิด คือ ลมมรสุมตะวันตกเฉียงใต้และลมมรสุมตะวันออกเฉียงเหนือ มี 3 ฤดู คือ ฤดูร้อน ฤดูฝน ฤดูหนาว

2.8 ลักษณะอาชีพของประชากรในพื้นที่

ประชาชนส่วนใหญ่มีอาชีพค้าขาย รับจ้าง รับราชการ เกษตรกรรม และอื่น ๆ

2.9 ข้อมูลด้านงานหัตถกรรมของอำเภอหางดง

2.9.1 แหล่งผลิตสินค้าหัตถกรรมที่สำคัญ

อำเภอหางดง นับเป็นแหล่งหัตถกรรมที่สำคัญของจังหวัดเชียงใหม่อีกแห่งหนึ่ง ซึ่งชุมชนที่เป็นแหล่งงานหัตถกรรมภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สำคัญ ได้แก่ ชุมชนบ้านเหมืองกุง ชุมชนบ้านป่าตาล หมู่บ้านบ้านถวาย ชุมชนตำบลหารแก้ว โดยแต่ละสถานพื้นั้น มีเรื่องราวความเป็นมาที่ต่างกััน สามารถอธิบายได้ดังนี้

1) ชุมชนบ้านเหมืองกุง

บ้านเหมืองกุงเป็นหมู่บ้านเล็ก ๆ อยู่ไม่ไกลจากตัวเมืองเชียงใหม่มากนัก เดินทางสะดวกตามถนนสายเชียงใหม่-หางดงเพียง 6 กิโลเมตร ใช้เวลาเดินทางประมาณ 10 นาที และยังเป็นทางผ่านไปยังสถานที่ท่องเที่ยวสำคัญ เช่น บ้านถวาย ดอยอินทนนท์ ทั้งยังอยู่ใกล้แหล่งท่องเที่ยวใหม่ อาทิ เชียงใหม่ไนท์ซาฟารี ฟิชสวนโลก เป็นต้น

บ้านเหมืองกุงได้รับเลือกจากพัฒนาชุมชน อำเภอหางดง และการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ให้เป็นหมู่บ้านโอท็อป เพื่อการท่องเที่ยวเมื่อหลายปีก่อน เพราะเป็นหมู่บ้านผลิตเครื่องปั้นดินเผาที่มีเรื่องราวประวัติศาสตร์ วิถีวัฒนธรรมที่สามารถร้อยเรียงเชื่อมโยงได้อย่างกลมกลืนกับการท่องเที่ยว

บ้านเหมืองกุง เป็นคนไทที่ถูกกวาดต้อนมาจากเมืองปู้ เมืองสาด รัฐเชียงตุง ซึ่งปัจจุบันอยู่ในเขตรัฐฉานประเทศพม่า แต่ก่อนหน้าที่จะมาอยู่ในพม่า บรรพบุรุษของที่นี่น่าจะเคย

อยู่ที่แคว้นสิบสองปันนาทางตอนใต้ของจีนมาก่อน จึงคาดว่าวิชาชีพด้านช่างเครื่องปั้นดินเผาของบ้านเหมืองกงน่าจะสืบทอดมาจากสิบสองปันนา โดยมีหัตถกรรมที่เป็นมรดกชิ้นสำคัญคือ “น้ำตัน” หรือ “คนโท” และ “หม้อน้ำ” ที่เป็นเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมอย่างหนึ่งของล้านนา

ปัจจุบันหมู่บ้านแห่งนี้มีประชากรอยู่อาศัย 135 ครัวเรือน ในอดีตเกือบทุกครัวเรือนมีอาชีพงานปั้นเป็นหลัก แต่เป็นลักษณะต่างคนต่างทำส่งขายให้กับพ่อค้าคนกลาง ภายใต้นี้มีครัวเรือนที่ทำงานปั้นไม่มากนัก เพราะชาวบ้านส่วนหนึ่งเข้าไปทำงานรับจ้างในตัวเมือง แต่เมื่อมีการตั้งกลุ่มหัตถกรรมเครื่องปั้นดินเผาบ้านเหมืองกงขึ้นเมื่อ 3 ปีที่แล้ว ทำให้ชาวบ้านเริ่มเห็นความสำคัญและรวมตัวกันมากขึ้น มีสมาชิกกลุ่มทั้งหมด 22 ครัวเรือน ที่ยังคงทำอาชีพเครื่องปั้นดินเผาอย่างจริงจัง ๆ จัง ๆ โดยรายได้หลักของหมู่บ้านแห่งนี้ประมาณ 70% มาจากงานปั้น

สัญลักษณ์โดดเด่นของหมู่บ้านแห่งนี้ก็คือ “น้ำตัน” หรือ “คนโท” ขนาดใหญ่ สูง 18 เมตร เส้นผ่าศูนย์กลาง 8 เมตร 85 เซนติเมตร ซึ่งคาดว่าจะเป็นคนโทที่ใหญ่ที่สุดในโลก ตั้งเด่นตระหง่านอยู่ปากทางเข้าหมู่บ้าน เป็น Landmark ที่เพิ่มแรงดึงดูดให้นักท่องเที่ยวแวะเวียนมาเที่ยวชมอย่างไม่ขาดสาย จากหุ้มประตูทางเข้าหมู่บ้านถึงท้ายหมู่บ้านมีระยะทางประมาณ 300 เมตร ตลอดระยะทางจะเห็นชาวบ้านนั่งปั้นเครื่องปั้นดินเผากันอยู่ภายในตัวบ้าน ความโดดเด่นของเครื่องปั้นที่น้อยที่ความละเอียดและเรียบง่าย เป็นดีไซน์ที่ตกทอดมาจากบรรพบุรุษ มีกรรมวิธีที่เรียบง่ายไม่ซับซ้อน และใช้วัตถุดิบคือ ดินเหนียว ในท้องถิ่นและจากอำเภอรอบนอก มีรูปแบบที่สามารถใช้ประโยชน์ในชีวิตประจำวันได้ และมีราคาถูก เพราะเป็นเครื่องปั้นดินเผาเนื้อดินธรรมดาไม่เคลือบ และการเผาก็ยังใช้เตาแบบโบราณที่ต้องใช้ฟืนเป็นวัตถุดิบหลัก อย่างคนโทราคาเริ่มตั้งแต่ใบละ 12 บาท ส่วนหม้อน้ำใบละ 35 บาท นอกจากนี้คนโทและหม้อน้ำที่เป็นหัตถกรรมชิ้นเอกของหมู่บ้าน ปัจจุบันชาวบ้านก็เริ่มพัฒนาผลิตภัณฑ์ไป ในรูปแบบอื่น ๆ ตามคำสั่งซื้อของลูกค้า เช่น โคมไฟ กระจก อ่างบัว แจกัน ฯลฯ

รูปที่ 4.11 หมู่บ้านเหมืองกง อำเภอหางดง จังหวัดเชียงใหม่

ผู้ประกอบการที่เป็นกลุ่มตัวอย่างในงานวิจัยที่อยู่ในชุมชนบ้านเหมืองส่วนใหญ่เป็นผู้ประกอบการเครื่องปั้นดินเผา ได้แก่ กลุ่มเครื่องปั้นดินเผาเมืองกรุง และกลุ่มประติมากรรมเครื่องปั้นดินเผา

2) ชุมชนบ้านป่าตาล

บ้านป่าตาล เป็นหมู่บ้านหมู่ที่ 4 ตำบลสันผักหวาน อำเภอดงหลวง จังหวัดเชียงใหม่ ที่อาชีพส่วนหนึ่งของชุมชนคือ การทำกิจการตุ๊กตาดินเผาและเครื่องปั้นดินเผา ซึ่งเป็นลักษณะปั้นด้วยมือล้วน ๆ ปราศจากการใช้แม่พิมพ์ งานเป็นงานปั้นดินเหนียวเผาให้แดงเป็นสีธรรมชาติของดินซึ่งเป็นงานที่เรียกว่า Terra-Cotta เหมาะสำหรับตกแต่งสวนและแต่งบ้าน หรือนำไปเป็นของที่ระลึกในโอกาสต่าง ๆ ที่เน้นความเป็นธรรมชาติ โดยความแตกต่างของหมู่บ้านป่าตาลกับหมู่บ้านอื่น ๆ ซึ่งทำเครื่องปั้นดินเผา ก็คือ บ้านป่าตาลจะไม่เน้นการผลิตเครื่องปั้นดินเผา ในลักษณะแจกันหรือภาชนะแต่จะเน้นความเชี่ยวชาญเฉพาะในส่วนของตุ๊กตาดินเผาในลักษณะงานประติมากรรมแบบลอยตัวเท่านั้น โดยอาชีพการปั้นตุ๊กตาดินเผาของชาวบ้านป่าตาลได้ยึดตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงกล่าวคือ ทำแบบพอเพียงใช้ทรัพยากรในชุมชนมาก่อนให้เกิดราย เพื่อให้พอเลี้ยงครอบครัวไม่มุ่งหวังผลกำไรเป็นที่ตั้ง

รูปที่ 4.12 ผลิตภัณฑ์ของชุมชนบ้านป่าตาล

ผู้ประกอบการที่เป็นกลุ่มตัวอย่างในงานวิจัยที่อยู่ในชุมชนบ้านป่าตาล ได้แก่ กลุ่มตบปั้นดินเผา กลุ่มบ้านตุ๊กตา กลุ่มผ้าหางส์ เป็นต้น

3) หมู่บ้านบ้านถวายเป็น

“หมู่บ้านถวายเป็น” นับเป็นหมู่บ้านท่องเที่ยว OTOP ดั้งเดิมของประเทศไทย กับการมีชื่อเสียงด้านงานศิลปหัตถกรรมไม้แกะสลัก และเป็นศูนย์รวมของสินค้าหัตถกรรมทุกแขนงทั่วประเทศ เป็นหมู่บ้านหัตถกรรมที่ใหญ่ที่สุดในประเทศไทย เป็นที่ยอมรับในคุณค่าแห่งงานศิลปหัตถกรรม และคุณภาพของสินค้า จนเป็นที่รู้จักไปทั่วโลก

ผลิตภัณฑ์ไม้แกะสลัก หมู่บ้านถวายเป็น อำเภอหางดง จังหวัดเชียงใหม่ “บ้านถวายเป็น” เป็นแหล่งศิลปหัตถกรรมชั้นยอดของเมืองเชียงใหม่ ที่สร้างผลงานไม้แกะมากมาย ส่งออกขายทั้งไทยและต่างประเทศ อันเป็นสถานที่ที่นำมา ซึ่งชื่อเสียงของชาวบ้านถวายเป็น และเมื่อกล่าวถึง “งานไม้ งานแกะสลักไม้ หรืองานประดิษฐ์จากไม้” บุคคลทั่วไปทุกคนจะต้องนึกถึง “บ้านถวายเป็น” อำเภอหางดง จังหวัดเชียงใหม่ เพราะเหตุว่า งานไม้ งานแกะสลักไม้ หรืองานประดิษฐ์จากไม้ ของบ้านถวายนั่น เป็นงานศิลปหัตถกรรมที่มีคุณภาพ มีชื่อเสียงเป็นระยะเวลานาน มีความสวยงาม ประณีต และเป็นงานที่ทำขึ้นด้วยมือ (Hand Made) ผสมกับภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สืบทอดกันมาตลอดระยะเวลา 40 กว่าปีที่ผ่านมา จนเป็นที่รู้จักกันอย่างแพร่หลาย ทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศทั่วโลก และด้วยเหตุผลนี้ ในปี พ.ศ.2547 จากนโยบายหนึ่งผลิตภัณฑ์ หนึ่งตำบลของรัฐบาล บ้านถวายเป็นได้รับเกียรติจากกรมพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย เป็น “หมู่บ้าน OTOP ดั้งเดิม” ของประเทศไทย และได้รับเกียรติจาก สำนักงานพัฒนาการท่องเที่ยว กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา เป็น “หมู่บ้านท่องเที่ยว OTOP (OTOP Tourism Village)” แห่งแรกของประเทศไทย

นักท่องเที่ยวที่มาเยี่ยมชมหมู่บ้านแห่งนี้ จะได้พบกับ การสาธิตในทุกขั้นตอน ได้แก่ การผลิตผลิตภัณฑ์จากไม้ การสาธิต ลงรักปิดทอง การแสดงศิลปะพื้นบ้าน การแข่ง “สุดยอดสล่าไม้” ชมขบวนแห่ลูกแก้ว ในพิธีบรรพชาสามเณรหมู่

ศูนย์หัตถกรรมบ้านถวายเป็น และศูนย์หัตถกรรมบ้านถวายเป็นสองฝั่งคลอง ตั้งอยู่บริเวณใจกลางหมู่บ้านถวายเป็น ถือว่าเป็นจุดกำเนิดของงานแกะสลักที่แท้จริง มีร้านค้าหัตถกรรมอยู่บริเวณสองข้างคลองชลประทาน มีการประดับตกแต่งพื้นที่ด้วยสถาปัตยกรรมล้านนามีภูมิทัศน์ที่สวยงาม ภายใต้บรรยากาศวิถีชีวิตหมู่บ้านไม้แกะสลักบ้านถวายเป็น จนผลิตภัณฑ์ไม้แกะสลักได้รับความนิยมกันอย่างแพร่หลายในปัจจุบันทั้งด้านคุณค่า และคุณภาพของสินค้า เป็นจุดรวมความหลากหลายของงานด้านศิลปหัตถกรรม มีสินค้าหลายประเภทให้เลือกชม ไม่ว่าจะเป็นงานแกะสลักเป็นรูปสัตว์ รูปเทวดา รูปสัตว์ในป่าหิมพานต์ ตลอดจนของตกแต่งบ้านอีกมากมาย

อันได้แก่ ดอกไม้ กรอบรูป กรอบกระจก โคมไฟ ที่ใส่กระดาษทิวชูแบบต่าง ๆ รวมถึงแจกัน ดอกไม้หลายขนาด ตลอดจนเฟอร์นิเจอร์ไม้คุณภาพส่งออก และอื่น ๆ

รูปที่ 4.13 ผลิตภัณฑ์ไม้แกะสลักของบ้านฉาง อำเภอหางดง จังหวัดเชียงใหม่

4) ชุมชนตำบลหารแก้ว (บ้านกวน)

การทำเครื่องปั้นดินเผาหรือการปั้นหม้อแบบพื้นบ้านของชุมชนตำบลหารแก้ว เริ่มทำกันมาตั้งแต่สมัยพญามังรายมหาราช คือเมื่อ 700 กว่าปีที่ผ่านมา เมื่อพญามังรายมหาราชยกทัพจากเมืองไชยปราการมีดีเมืองลำพูนได้แล้วก็มาสร้างเมืองกุมกามขึ้นและอพยพผู้คนมาจากเมืองแสนทวีและสิบสองปันนามาอยู่ ณ เวียงกุมกาม ในจำนวนนั้นมีช่างที่ทำเครื่องเงินและช่างปั้นหม้อร่วมเดินทางมาด้วย หลังจากสร้างเวียงกุมกามได้สามปี มีน้ำท่วมตลอดทุกปี จึงโปรดให้ย้ายขึ้นไปสร้างเมืองเชียงใหม่ และโปรดให้ย้ายช่างทำเครื่องปั้นดินเผาไปอยู่ที่บ้านกวน ช่างทำเครื่องเงินไปอยู่ที่บ้านวัวลาย เพื่อทำเป็นสินค้าส่งออกให้กับอาณาจักรใกล้เคียงและเพื่อใช้ในการชีวิตประจำวันของคนในชุมชนด้วย ในสมัยก่อนหม้อที่ทำขึ้นนั้นจะเป็นหม้อน้ำ สำหรับใส่น้ำ และหม้อแกงทั้งเล็กและใหญ่ หม้อต้ม ใช้สำหรับหุงข้าว หม้อกาดัมน้ำหรือชาวบ้านเรียกว่าหม้อวง ต่อมาก็ทำหม้อต้มยาซึ่งเป็นที่นิยมอยู่ในปัจจุบันนี้ และปัจจุบันได้มีการพัฒนาผลิตภัณฑ์รูปแบบใหม่ ๆ ขึ้นอีกหลายชนิด เช่น น้ำพุ โคมไฟ เตาน้ำหอม ตลอดจนเป็นของที่ระลึก ซึ่งก็ได้รับความนิยมาจกลูกค้าเป็นอย่างดี

ผู้ประกอบการที่เป็นกลุ่มตัวอย่างฯ คือ กลุ่มเครื่องปั้นดินเผาตำบลหารแก้ว

รูปที่ 4.14 ผลิตภัณฑ์ของชุมชนตำบลหารแก้ว (บ้านกวน)

2.9.2 แหล่งวัตถุดิบ

1) บ้านท่าบุญเรือง

เป็นแหล่งชุมชนเก่าแก่แห่งหนึ่งของอำเภอหางดง ซึ่งมีประวัติความเป็นมาอย่างยาวนาน มีการสร้างวัดที่เป็นศูนย์รวมจิตใจของคนในท้องถิ่น กว่าจะเสร็จต้องย้ายสถานที่ถึง 5 ครั้ง อีกทั้ง สภาพชุมชนมีลักษณะที่มีพื้นที่กว้างขวาง และติดกับถนนเส้นหลักสายเชียงใหม่ - สอดส่งผลดีต่อการค้าขายของฝาก ของที่ระลึก โดยส่วนใหญ่จะเป็นงานจักสานที่ขึ้นชื่อมาก นอกจากนี้จะผลิตในท้องถิ่นแล้วยังนำมาจากแหล่งอื่น ๆ ด้วย เช่น จากจังหวัดลำพูน เป็นต้น

รูปที่ 4.15 ร้านค้าบริเวณสองข้างทางของบ้านท่าบุญเรือง

2) บ้านถวาย

บ้านถวายอยู่ถัดจากเหมืองกุงไปตามเส้นทางสายเชียงใหม่-สอด ประมาณหลักกม.ที่ 15 ถึงห้องสมุดประชาชนอำเภอหางดง มีทางแยกซ้ายเข้าหมู่บ้าน มีโรงงานผลิตไม้แกะสลักเพื่อจำหน่ายทั้งปลีกและส่ง มีชื่อเสียงในการทำผลิตภัณฑ์เลียนแบบของเก่า ส่วนใหญ่เป็นที่รวบรวมวัตถุดิบที่ประเภทไม้ที่สำคัญ เช่น ไม้สัก ไม้มะม่วงป่า ไม้มะยมป่า ฯลฯ ซึ่งพ่อค้าคนกลางจะนำมาส่งผู้ค้าและผู้ผลิตรายใหญ่ และแจกจ่ายสู่ผู้ประกอบการรายย่อยอีกครั้ง ซึ่งไม้

ส่วนใหญ่นั้นจะเป็นไม้เก่าที่ชาวเขานำมาขาย เพราะเนื่องจากปัญหาการตัดไม้ทำลายป่าและไม้เถื่อน อีกประเภทจะเป็นไม้ที่ซื้อจากกรมป่าไม้ ซึ่งได้มาจากป่าปลูก

2.9.3 ด้านวัตถุดิบที่สำคัญ

1) ไม้สัก ส่วนใหญ่จะหาซื้อจากแหล่งอื่น ๆ และมีพ่อค่านำมาขายให้ถึงที่บ้าน ซึ่งเป็นไม้เก่าที่ตัดแล้วนำมาใช้งานนานแล้ว เช่น ท่อนไม้สำหรับทำเป็นทางเดินข้ามลำธารของ ชาวเขา โดยผู้ที่นำมาขายรู้ถึงคุณประโยชน์ที่สามารถสร้างมูลค่าเพิ่มได้ จึงนำลงมาขาย อีกทั้ง หน่วยงานราชการเข้าไปพัฒนาสร้างถนนสร้างสะพาน ท่อนไม้เหล่านี้จึงไม่ได้ใช้ประโยชน์จึงนำมา จำหน่าย สำหรับราคาของไม้สักนั้นจะขึ้นอยู่กับขนาดของไม้ที่จะใช้แกะสลัก

2) หวาย ส่วนใหญ่จะมีคนจากอำเภออื่นหรืออำเภอใกล้เคียงเช่น อำเภอ จอมทอง สันป่าตอง ฯลฯ มาซื้อเพื่อนำไปผลิตผลิตภัณฑ์ โดยสถานที่ซื้อหวายคือ ร้านค้าที่อยู่บริเวณ สองข้างทางของบ้านท่าบุญเรือง หมู่ที่ 3 ตำบลบ้านแหวน อำเภอหางดง จังหวัดเชียงใหม่

2.9.4 แหล่งค้าจำหน่ายสินค้าหัตถกรรมที่สำคัญของอำเภอหางดง

1) ห้างสรรพสินค้า ได้แก่ บิ๊กซี ซูเปอร์เซ็นเตอร์ ซึ่งจะมีการจัดงานเพื่อจำหน่าย สินค้าหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์อยู่เสมอตลอดทั้งปี

2) ศูนย์แสดงสินค้า รวมไปถึงสถานที่ภาครัฐและเอกชน ได้แก่ ศูนย์หัตถกรรม บ้านถวาย และศูนย์หัตถกรรมบ้านถวายสองฝั่งคลอง หมู่บ้านเครื่องปั้นดินเผาเหมืองกุง บ้านร้อยอัน พันธ์อย่าง ซึ่งสถานที่เหล่านี้จะมีการจัดงานเพื่อรณรงค์การจัดจำหน่ายผลิตภัณฑ์ที่ได้รับการรับรอง คุณภาพสินค้าอยู่เสมอ

3) ตลาดนัด (กาดนัด) สำหรับสถานที่ที่ผู้ประกอบการนิยมนำผลิตภัณฑ์ไปจัด จำหน่ายตามตลาดนัด (กาดนัด) ได้แก่ กาดฝรั่ง

รูปที่ 4.16 กาดฝรั่งแหล่งจำหน่ายสินค้าหัตถกรรมที่สำคัญของอำเภอหางดง

3. บริบทอำเภอสันกำแพง

ข้อมูลพื้นฐานของอำเภอสันกำแพง ในด้านประวัติความเป็นมา ภูมิประเทศ ประชากร ที่ตั้ง อาณาเขต ฯลฯ ดังที่ ศูนย์บริการข้อมูลการค้าการลงทุนจังหวัดเชียงใหม่ (2554 : 1-5) กล่าวว่า

3.1 ประวัติความเป็นมา

จากหลักฐานศิลาจารึกที่ค้นพบ ณ วัดเชียงแสน ตำบลออนใต้ ได้สันนิษฐานกันว่า ชาวอำเภอสันกำแพงอพยพมาจากพื้่นนาภูเขาแขวงเมืองเชียงแสน (ปัจจุบันอยู่ในจังหวัดเชียงราย) มาตั้งอยู่ริมน้ำแม่ออน โดยในสมัยพระเจ้าศิริลักษณ์มังกร มหาจักรพรรดิราชาธิราช ได้เสวยราชเป็น กษัตริย์ครองนครเชียงใหม่ ได้โปรดให้ราชมนตรีนายหนึ่งชื่อ เจ้าอภิขวณบวรสิทธิ เป็นหมื่นดาบ เรือนได้มีจิตศรัทธาชักชวนบรรดาทนายทนายกาทั้งหลายมาประชุมกันเพื่อสร้างวิหารพระเจดีย์และ หอพระไตรปิฎก เมื่อสร้างเสร็จแล้วขนานนามวัดที่สร้างขึ้นว่า “ศาลกิจญาณหันตาราม” วัดนี้ต่อมา ชาวบ้านเรียกว่า “วัดเชียงแสน” นอกจากนั้น ชาวบ้านในหลายท้องถิ่นของอำเภอเป็นไทยของและ ไทยลื้อ สำเนียงพูดของชาวบ้านในอำเภอเชียงแสน ต่อมาได้รับการยกฐานะขึ้นเป็นอำเภอเรียกว่า “แขวงแม่ออน” อยู่ในการปกครองของนครเชียงใหม่ ถึง พ.ศ. 2445 ในรัชสมัยของพระเจ้า อินทวโรรสครองนครเชียงใหม่เกิดลอบกบฏเสียขึ้นที่อำเภอเมืองแพร่ ที่แขวงแม่ออนมีชาวเงี้ยว 11 คน มีอาวุธครบได้ทำการบุกปล้นโรงกลั่นสุราที่บ้านป่าไผ่ ตำบลแจ้ซ่าง แล้วทำการเผาที่ทำกรแม่ออน เสียหายทั้งหลัง แล้วได้หนีไปทางอำเภอดอยสะเก็ด ต่อมาในปี พ.ศ. 2446 ทางราชการได้ย้ายที่ทำการแขวงแม่ออนมาปลูกสร้างที่บ้านสันกำแพง จึงได้ชื่อว่า “อำเภอสันกำแพง” มาจนถึงทุกวันนี้ ในปี พ.ศ. 2537 กระทรวงมหาดไทยได้แบ่งพื้นที่บางส่วนของอำเภอสันกำแพงยกฐานะเป็น “กิ่งอำเภอแม่ออน”

3.2 ภูมิประเทศ

ลักษณะภูมิประเทศ สภาพพื้นที่เป็นที่ราบลุ่มกว้าง และมีพื้นที่ทั้งหมดประมาณ 196.69 ตารางกิโลเมตร มีลำน้ำที่สำคัญ ลำน้ำแม่ออน ลำน้ำแม่ปู้คา ลำน้ำแม่กวง เป็นแหล่งน้ำสำคัญ

3.3 ประชากร

จำนวนประชากรทั้งหมด 73,269 คน แยก เป็นชาย 35,394 คน หญิง 37,875 คน

3.4 การคมนาคม

เส้นทางคมนาคม อำเภอสันกำแพงติดต่อกับจังหวัดเชียงใหม่ โดยทางรถยนต์ถนน สายเชียงใหม่ - สันกำแพง ระยะทาง 13 กม.

3.5 ผลผลิตทางการเกษตร

ได้แก่ ข้าว ยาสูบ ถั่วลิสง ลำไย ไม้ดอก กระเทียม

3.6 การประมง ได้แก่ การเลี้ยงปลานิล ปลาไน ปลาดู ปลาตะเพียน ปลาช่อน

3.7 ประเพณี

ประเพณีสงกรานต์

ในอำเภอสันกำแพง วันที่ 13 เมษายน ถือว่าเป็นวันสงกรานต์ชาวล้านนาเรียกว่าเป็นวันสังขารล่อง วันที่ 14 เมษายน เรียกว่า วันเนา ชาวล้านนาเรียกเพี้ยนเป็น “วันเนา” วันที่ 15 เมษายน เป็นวันเถลิงศก เรียกว่า “วันพญาวัน” ซึ่งถือว่าเป็นวันเปลี่ยนจุลศักราชเป็นปีใหม่และเปลี่ยนพุทธศักราชด้วย ในช่วงเวลาดังกล่าวมีการทำบุญ สรงน้ำพระ และรดน้ำดำหัว เช่นเดียวกัน

ประเพณีการกินก๋วยสลากหรือทานข้าวสลาก

เป็นประเพณีที่ปฏิบัติสืบต่อกันมานานแล้ว การทานสลากจะเริ่มในราววันเพ็ญเดือนสิบสอง และสิ้นสุดเอาในเดือนเกี๋ยงดับ ก่อนวันทำพิธีทานสลากกัณฑ์ 1 วัน เรียกว่า “วันดา” ถือเป็นวันจัดเตรียมสิ่งของเครื่องไทยทาน พวกผู้ชายจะจับตอกसानก๋วย (ตระกร้า) ไม้หลาย ๆ ใบ แล้วแต่ศรัทธาและทรัพย์จะอำนวยให้ทางฝ่ายผู้หญิงก็จะจัดเตรียมห่อของกระจุกกระจิก เช่น ข้าวสาร กระจีตม กล้วย กะปิ ขนมห ออาหาร (ห่อนึ่ง) จิ้นปิ้ง (เนื้อย่าง) เนื้อเค็ม หมาก ไม้จืดไฟ เทียนไข สีย้อมผ้า ผลไม้ เครื่องใช้สอยต่าง ๆ ตามแต่ศรัทธาและฐานะ เหล่านี้บรรจุลงในก๋วย ซึ่งกรูดด้วยใบทองหรือกระดาษสีต่าง ๆ เมื่อบรรจุเรียบร้อย “ยอด” คือธนบัตรผูกติดไม้เรียวยอดนี้ไม่จำกัดจำนวน วันรุ่งขึ้นเป็นวันทานสลาก ก็จะให้เด็กนำ “ก๋วยสลาก” ไปวางเรียงไว้เป็นแถว ๆ เวลามีการ “เส้นสลาก” (เส้นสลากทำด้วยใบลานหรือกระดาษตัดแผ่นยาว ๆ จารึกชื่อเจ้าของไว้และ บอกว่าอุทิศส่วนกุศลให้ใครบ้าง เส้นสลากนี้จะต้องเขียนให้ครบจำนวนก๋วยสลาก เมื่อชาวบ้านจะนำเอาก๋วยสลากไปที่วัด นำเอาเส้นสลากไปรวมกันที่หน้าพระประธานในวิหาร ผู้รวบรวมเส้นสลากมักจะเป็นมรรคทายก รวบรวมได้เท่าไรเอาจำนวนพระภิกษุสามเณรที่นิมนต์จากหัววัดต่าง ๆ ทารจำนวนเส้นสลากเหลือไว้ส่วนเป็นของพระเจ้ามาแบ่งให้แก่พระภิกษุสามเณร และเด็ก “เส้นสลาก” ที่แบ่งปันให้แก่พระภิกษุ สามเณรที่นิมนต์มาจากวัดต่าง ๆ นั้น เส้นสลากแล้วก็จะแยกย้ายไปยึดสถานที่ใดสถานที่หนึ่งในบริเวณวัดและจัดการออกสลาก การอ่านเส้นสลากดัง ๆ เมื่อมีผู้ไต่ยืนหรือเพื่อนบ้านใกล้ ๆ ไต่ยืนก็จะไปบอกเจ้าของก๋วยสลาก เมื่อพบเส้นสลากก็จะถวาย “ก๋วยสลาก” พระก็จะกล่าวอนุโมทนาให้พร และคืนเส้นสลากให้เจ้าของไป

ประเพณีลอยกระทง, ตามประทีป

เป็นประเพณีดั้งเดิมที่สืบเนื่องกันมาแต่โบราณกาล โดยก่อนที่จะถึงวันเพ็ญเดือนสิบสองได้ (เดือนยี่เป็งเป็นของภาคเหนือ) ชาวบ้านจะจัดการปิดกวาดแผ้วถางบ้านเรือนให้สะอาดเรียบร้อยประดับด้วยธงทิวจัดเปลี่ยนดอกไม้บนหิ้งบูชาพระจัดเทียนประทีปและเทียนไว้สำหรับบูชาพระ ประดับบ้านจะนำคั่นกล้วยต้นอ้อยทางมะพร้าวหรือไม้อื่นมาประดิษฐ์ทำเป็นซุ้ม ประดับให้สวยงาม แล้วแต่จะคิดทำเป็นที่สะอาดตาคน เมื่อประดับประดาด้วยดอกไม้เรียบร้อยแล้วจะหา

โคมญี่ปุ่นหรือประทีปมาเตรียมไว้ เพื่อจะใช้จุดไฟให้สว่างในวันยี่เป็งตามวัดวาอารามหรือสถานที่สำคัญต่าง ๆ จะจัดตกแต่งสถานที่ให้สวยงามเป็นพิเศษ ที่ซุ้มประตูของวัดจะตกแต่งด้วยดอกไม้ และโคมไฟที่สวยงาม รอบ ๆ พระเจดีย์จะจุดบูชาด้วยเทียนหรือตามประทีปไว้รอบ ๆ เพื่อเป็นการระลึกถึงพระพุทธเจ้า นอกจากนี้ทุกวัดจะมีการทำบุญตักบาตรในตอนเช้าพอสายหน่อยจะมีการฟังเทศน์ พระธรรมถึงผู้เทศน์จะต้องมีเคล็ดในการเทศน์การเทศน์ให้ประชาชนฟังอย่างได้เนื้อหาทางศีลธรรมไปพร้อม ๆ กัน ซึ่งชาวบ้านนิยมให้พระท่านเทศน์ในกัณฑ์มัทรี ชุชก (หรือเมืองเหนือเรียกว่าตุ้จก) กัณฑ์กุมาร มหาราชแห่งนครกัณฑ์ บางวัด จะจัดให้มีการเทศน์จนครบ 13 กัณฑ์ นอกจากการทำบุญฟังเทศน์แล้วจะมีการปล่อยโคมลอย ซึ่งตามประเพณีเพื่อเป็นพุทธบูชาจุฬามณีบนสวรรค์ ในตอนกลางคืนจะมีการจุดโคมไฟตามประทีปโคมไฟตามวัด และตามบ้านทั่ว ๆ ไป การลอยกระทง จะมีการลอยกระทงถึงสองวัน คือในวันยี่เป็งนั้นชาวบ้านจะนำกระทงเล็กที่จัดทำขึ้นด้วยใบตองกล้วยใบและกลีบดอกพลับพลึง ปล่อยให้ลอยในแม่น้ำปิง กระทงใหญ่ที่จัดทำเป็นรูปต่าง ๆ ตกแต่งอย่างสวยงามและมีการประกวดพร้อมกับขบวนแห่ในวันแรม 1 ค่ำ

งานปอยหลวง

การทำบุญฉลองอย่างใหญ่โต เช่น เมื่อสร้างโบสถ์ วิหาร ศาลาการเปรียญ โรงเรียน พระปริยัติธรรม กำแพง สิ่งปลูกสร้างภายในวัด เมื่อสร้างเสร็จจะทำบุญอุทิศถวายทาน งานปอยหลวงจะจัดทำตั้งแต่เดือน 5, 6, 7, 8 เหนือ (ในระหว่างเดือนกุมภาพันธ์ ถึงเดือนพฤษภาคม) งานปอยหลวงนี้ จะมีการแห่เครื่องไทยทานจากหัววัดต่าง ๆ ไปร่วม เรียกว่า “แห่ครัวทาน” ขบวนแห่ครัวทานจะมีช่างฟ้อนสาวรูปร่างสวยงาม แต่งกายแบบพื้นเมือง เช่น ฟ้อนเล็บ ฟ้อนเทียน นำหน้าครัวทาน ติดตามด้วยคณะครัวทานของแต่ละวัด ส่วนมากการแห่ครัวทานจะเริ่มตั้งแต่เวลา 15.00 น. ไปจนถึง 22.00 น. ตอนกลางคืน วัดที่เป็นเจ้าภาพจะจัดให้มีลิเก ภาพยนตร์ การละเล่นต่าง ๆ บนเวที มีการเลี้ยงน้ำเย็น เครื่องดนตรีที่ใช้ในการแห่ครัวทานตามแบบเมืองเหนือประกอบด้วย กลองยาว ฉิ่งแน (ปี่) ฉ่า (ฉาบ) กลองตะหลดปัด (กลองเล็กใช้ตีขัดจังหวัด เวลาจะได้ยิน ตุ๊ก ๆ) เวลาบรรเลงจะได้ยินเสียงดังตึงโน..ตึกตุงตึกโนง.. จึงเรียกว่า “กลองตึงโนง” นอกจากนี้ มีกลองเท็ง ป่อง กลองเงี้ยว กลองสะบัดชัย ตามแต่ทางวัดจะหาได้ ฉิ่งกลอง จะมีทุกวัด และยังมีกลองใหญ่เรียกว่า “กลองปูจา” ใช้ตีในเวลาที่จะทำวัตรเช้า เวลาที่มีการเทศน์ ก่อนวันปอย 1 วัน จะมีการเตรียมของเรียกว่า “วันดา” (วันสุกดิบ) ในวันที่คณะศรัทธาจะนำของมารวมกันเรียกว่า “สอมครัว”) และในวันแรกของงานปอยจะมีการทานธงแบบต่าง ๆ ซึ่งทางเหนือเรียกว่า “ตุง” และ “จ้อ” (ซ้อ) ตุงยาว และจ้อข้าง (ซ้อข้าง) นำมาผูกติดกับเสาไม้ไผ่ปักไว้สองข้างทาง ที่จะเข้าสู่วัดที่จัดให้มีการทำบุญปอยหลวงไว้เป็นสัญลักษณ์ด้วย ตอนเย็นวันเดียวกันมีการนิมนต์พระเถระอุปคุตมาไว้ที่หออุปคุต หอนี้มีแบบศาลเพียงตามีเสื่อผืนหมอนใบ น้ำตื้น (คนโทใส่น้ำ) ชั้นดอกไม้รูปเทียนและก้อนหิน

ที่เอามาจากแม่น้ำ ซึ่งสมมุติว่าเป็นองค์อุปคุต การนิมนต์พระอุปคุตมาไว้ที่หอเพราะมีความเชื่อว่า ท่านสามารถคุ้มครองงานให้ปลอดภัยปราศจากเหตุร้าย

ปอยน้อยหรือปอยบวชลูกแก้ว

ลูกแก้ว ทางภาคเหนือเรียกว่า “บวชพระ” คือการอุปสมบท หากเป็นผู้มีฐานะดีและบริเวณ มีการสร้างผาม (ประจำ) ขึ้น บ้างมีขอให้ผู้มา “หอมคร้ว” หรือมีฉายาพจนนตรีให้ชมด้วย

แอ้วพระอู๋ม

จะมีการทำบุญปอยน้อยนี้ เจ้าภาพจะต้องเตรียมอัฐบริวาร เช่น มุ้ง บาด พัด ผ้าสบง จีวร เตียงนอน ผ้าห่ม ฯลฯ จากนั้นก็พิมพ์ใบบอกบุญแก่กุศล แจกจ่ายไปตามบ้านญาติสนิทมิตรสหายแทนการบอกบุญสมัยก่อน โดยการ “แอ้วผ้าอู๋ม”

วันดา

การจัดงานปอยบวชนี้มีสองวัน วันแรกเป็นวันดา (วันสุกดิบ) ในวันนั้นเจ้าภาพจะจัดสถานที่เสร็จแล้วจะนำเครื่องอัฐบริวารของพระบวชใหม่ไปตั้งไว้ โดยจะมีผู้เฒ่าผู้แก่ นั่งคอยต้อนรับ อยู่และเป็นผู้ให้พรแก่ผู้ที่มาหอมคร้ว ซึ่งในวันนั้นจะมีญาติพี่น้องเอาสิ่งของหรือเครื่องเงินทองมาร่วมทำบุญ ในวันรุ่งขึ้นเป็นวันบวชตามพิธีสงฆ์ แต่ในปัจจุบันการประหยัดเวลาและค่าใช้จ่ายมักจะแต่งดาในตอนเช้าและทำพิธีบวชในวันแต่งดา นั้นนอกจากจะเตรียมเครื่องไทยทานไว้ถวายพระที่นิมนต์มาร่วมในพิธีบวช ผู้บวชจะต้องโกนผมนุ่งขาวห่มขาว ในวันรุ่งขึ้นจะมีการแห่มาจากบ้านไปวัดเรียกว่า “แห่ลูกแก้ว”

การแห่ลูกแก้ว

การแห่ลูกแก้วของทางภาคเหนือจะแต่งตัวเป็นกษัตริย์ทรงม้า มีการแห่ “ลูกแก้ว” จากบ้านไปวัด เมื่อไปถึงวัดก็จะมี การ “อ่องขวัญลูกแก้ว” คือมีการเรียกขวัญนาคันเอง โดยมีอาจารย์ที่มีลีลาการเรียกขวัญอย่างไพเราะเพราะพริ้งจินใจเป็นทำนองเมืองเหนือ ตั้งแต่ตั้งครุฑ จันทาพิธีเรียกขวัญแล้วพระสงฆ์จะทำพิธีบวชเป็นสามเณรหรืออุปสมบทเป็นพระภิกษุสมปรารถนา

ปอยเข้าสังฆ์

เป็นการทำบุญให้กับผู้ที่ตายด้วยการคลอดบุตร โดยนิมนต์พระมาสวดมนต์ฟังเทศน์ที่บ้าน สิ่งของที่ถวายพระจะมีเรือนเล็กทางภาคเหนือเรียกว่า “ห่อผ้า” ภายในเรือนเล็กจะมีเสื้อผ้าเครื่องใช้ต่าง ๆ ที่จำเป็นแก่การครองชีพของมนุษย์ ส่วนมากจะเป็นสิ่งของที่ผู้ตายเคยใช้และชอบใช้ เมื่อครั้งยังมีชีวิตอยู่ เมื่อถวายทานแล้วมีความเชื่อว่าจะสามารถนำวิญญาณผู้ตายพ้นจากห้วงกรรม

3.8 ที่ตั้งและอาณาเขต

อำเภอสันกำแพงอยู่ทางทิศตะวันออกของอำเภอเมืองเชียงใหม่ มีอาณาเขตติดต่อกับอำเภอและจังหวัดใกล้เคียง ดังนี้

ทิศเหนือ ติดต่อกับอำเภอคอยสะเก็ดและอำเภอสันทราย

ทิศตะวันออก ติดต่อกับอำเภอแม่อน

ทิศใต้ ติดต่อกับอำเภอแม่อน และอำเภอบ้านธิ (จังหวัดลำพูน)

ทิศตะวันตก ติดต่อกับอำเภอสารภีและอำเภอเมืองเชียงใหม่

3.9 การปกครองส่วนภูมิภาค

อำเภอสันกำแพงแบ่งเขตการปกครองออกเป็น 10 ตำบล 100 หมู่บ้าน ได้แก่

3.9.1 สันกำแพง (San Kamphaeng) 14 หมู่บ้าน

3.9.2 ทรายมูล (Sai Mun) 7 หมู่บ้าน

3.9.3 ร้องวัวแดง (Rong Wua Daeng) 11 หมู่บ้าน

3.9.4 บวกค้าง (Buak Khang) 13 หมู่บ้าน

3.9.5 แซ่ช้าง (Chae Chang) 9 หมู่บ้าน

3.9.6 ออนใต้ (On Tai) 11 หมู่บ้าน

3.9.7 แม่ปุกา (Mae Pu Kha) 9 หมู่บ้าน

3.9.8 ห้วยทราย (Huai Sai) 8 หมู่บ้าน

3.9.9 ต้นเปา (Ton Pao) 10 หมู่บ้าน

3.9.10 สันกลาง (San Klang) 8 หมู่บ้าน

3.10 การปกครองส่วนท้องถิ่น

ท้องที่อำเภอสันกำแพงประกอบด้วยองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น 10 แห่ง ได้แก่

เทศบาลเมืองต้นเปา ครอบคลุมพื้นที่ตำบลต้นเปาทั้งตำบล

เทศบาลตำบลสันกำแพง ครอบคลุมพื้นที่บางส่วนของตำบลสันกำแพง ตำบลทรายมูล
ทั้งตำบล และบางส่วนของตำบลแซ่ช้าง

เทศบาลตำบลแม่ปุกา ครอบคลุมพื้นที่ตำบลแม่ปุกาทั้งตำบล

เทศบาลตำบลบวกค้าง ครอบคลุมพื้นที่ตำบลบวกค้างทั้งตำบล

เทศบาลตำบลออนใต้ ครอบคลุมพื้นที่ตำบลออนใต้ทั้งตำบล

องค์การบริหารส่วนตำบลสันกำแพง ครอบคลุมพื้นที่ตำบลสันกำแพง (เฉพาะนอกเขต
เทศบาลตำบลสันกำแพง)

องค์การบริหารส่วนตำบลร้องวัวแดง ครอบคลุมพื้นที่ตำบลร้องวัวแดงทั้งตำบล

องค์การบริหารส่วนตำบลแซ่ช้าง ครอบคลุมพื้นที่ตำบลแซ่ช้าง (เฉพาะนอกเขต
เทศบาลตำบลสันกำแพง)

องค์การบริหารส่วนตำบลห้วยทราย ครอบคลุมพื้นที่ตำบลห้วยทรายทั้งตำบล

องค์การบริหารส่วนตำบลสันกลาง ครอบคลุมพื้นที่ตำบลสันกลางทั้งตำบล

3.11 โรงเรียนในอำเภอสันกำแพง

โรงเรียนสพฐ.มัธยม โรงเรียนสันกำแพง (โรงเรียนประจำอำเภอสันกำแพง)

3.12 ข้อมูลด้านงานหัตถกรรมของอำเภอสันกำแพง

3.12.1 แหล่งผลิตสินค้าหัตถกรรมที่สำคัญ

อำเภอสันกำแพงนั้น นับเป็นแหล่งที่ตั้งของชุมชนที่สำคัญหลายชุมชน ซึ่งชุมชนเหล่านี้เป็นแหล่งงานหัตถกรรมที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สำคัญ ได้แก่ ศูนย์อุตสาหกรรมทำร่มบ่อสร้าง บ้านกิลาคล บ้านอนุรักษ์กระดาศา โดยแต่ละสถานที่มีความเป็นมา อธิบายได้ดังนี้

1) ศูนย์อุตสาหกรรมทำร่มบ่อสร้าง

ร่มบ่อสร้าง เป็นสินค้าที่สร้างชื่อเสียงให้แก่จังหวัดเชียงใหม่มาช้านานหลายชั่วอายุคนแล้ว ซึ่งนักท่องเที่ยวที่เดินทางไปเที่ยวเชียงใหม่ส่วนใหญ่จะต้องแบ่งเวลาแวะเวียนไปที่อำเภอสันกำแพง เพื่อชมและเลือกซื้อร่มบ่อสร้าง ที่ “บ้านบ่อสร้าง” เป็นที่ระลึกติดมือกลับมาถือเป็นสินค้าพื้นเมืองที่ได้รับความนิยมอย่างมากในหมู่นักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศ สาเหตุที่เรียกว่าร่มบ่อสร้างเพราะร่มนี้ผลิตกันที่บ้านบ่อสร้าง สมัยก่อนชาวบ้านจะ ทำร่มกันได้ดูนบ้าน แล้วนำออกมาวางเรียงรายเต็มกลางลานบ้านเพื่อผึ่งแดดให้แห้ง ลีเส้นและลวดลายบนร่มนั้น สะดุดตาผู้พบเห็น มีทั้งหมด 3 ชนิดด้วยกัน คือ ร่มที่ทำด้วยผ้าแพร ผ้าฝ้าย และกระดาศา แต่ละชนิดมีวิธีทำอย่างเดียวกัน หากนักท่องเที่ยวประสงค์จะชมขั้นตอนการผลิตไปชมได้ที่ศูนย์อุตสาหกรรมทำร่ม

ความเป็นมาของศูนย์อุตสาหกรรมร่มบ่อสร้างว่ากันถึงความเป็นมาในอดีตของ "เทศกาลร่มบ่อสร้าง" ที่สร้างชื่อเสียงให้กับจังหวัดเชียงใหม่ และนักท่องเที่ยว ทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศได้รู้จักกันในนามของหมู่บ้านที่มีงานผลิตร่ม หัตถกรรมพื้นบ้านของบ่อสร้างนั้น การจัดงานต่อเนื่องกันตลอดทุกปีแรกเริ่มเดิมที เทศกาลร่มบ่อสร้างหรืองานร่มบ้านบ่อสร้างนั้น ในอดีตหมู่บ้าน บ่อสร้าง อ.สันกำแพง เป็นหมู่บ้านเล็ก ๆ ท่ามกลางธรรมชาติแบบชนบท ประชาชนส่วนใหญ่ทำอาชีพเกษตรกรรม ทำไร่ทำนาทำสวน ยามว่างเว้นจากการทำการเกษตรมักจะผลิตร่มออกจำหน่าย ซึ่งเป็นร่มกระดาศาต่อมาเติม แต่งลวดลายกลายเป็นร่มที่สวยงาม น่าซื้อไว้ใช้และเป็นของฝากของที่ระลึก เมื่อประมาณ 20 กว่าปีที่ผ่านมานี้ "ท่านอินศวร ไชยขาววงศ์ ลูกพ่อขุนเปา ซึ่งมีอาชีพเป็นพ่อค้า และเป็นคนพื้นที่ได้สังเกตเห็นว่าหมู่บ้านบ่อสร้าง เป็นหมู่บ้านที่ประชาชนมีฝีมือสามารถผลิตร่มออกขายได้เงินได้ทองกันจำนวนมาก จึงชักชวนกับชาวบ้านและผู้นำท้องถิ่นในสมัยนั้น ริเริ่มจัดงานขึ้นครั้งแรก ปีแรกมีผู้คนหลังไหลกันเข้ามาเที่ยวชมงานกันอย่างล้นหลามด้วย กิจกรรมนานาชนิดและการละเล่นพื้นบ้านต่อมามันต์ขลังของงานร่มบ่อสร้าง ได้จางหายไปจัด

กันขึ้นมาต่อเนื่อง เช่นกัน ประสบความสำเร็จบ้างไม่ประสบความสำเร็จบ้างแต่ทำกันมาตลอด โดยจะจัดขึ้นประมาณเดือนมกราคมของทุกปี ที่บริเวณศูนย์หัตถกรรมร่วมบ่อสร้าง มีการแสดงและจำหน่ายผลิตภัณฑ์ต่าง ๆ ที่ทำจากกระดาษสาโดย เฉพาะร่วมบ่อสร้าง มีการแสดงทางวัฒนธรรม ขบวนแห่ ประเพณีพื้นบ้าน และการประกวดต่าง ๆ ที่น่าสนใจ

รูปที่ 4.17 ศูนย์อุตสาหกรรมทำร่วมบ่อสร้าง

2) บ้านศิลาดล

บ้านศิลาดล จังหวัดเชียงใหม่ ตั้งอยู่บนถนนเชียงใหม่ - สันกำแพง ต.สันกลาง อ.สันกำแพง จ.เชียงใหม่ ถือได้ว่าเป็นสถานที่ผลิตเครื่องปั้นดินเผาเคลือบศิลาดล (เซลาดอน) ที่เป็นงานทำด้วยมือ ซึ่งสืบสานวัฒนธรรมแบบดั้งเดิม สานต่อภูมิปัญญาไทย เน้นเขียน ลวดลายสีสันทัน ประเพณี ศิลปวัฒนธรรมไทย โดยบ้านศิลาดลจำหน่ายผลิตภัณฑ์ เครื่องใช้บนโต๊ะอาหาร เช่น จาน ชาม ของตกแต่งบ้าน เช่น แจกัน โคมไฟ ของขวัญ ของที่ระลึก ซึ่งเป็นผลิตภัณฑ์ สำหรับนักท่องเที่ยวทั่วโลกที่มาเที่ยวเชียงใหม่ และกลุ่มลูกค้าชาวไทยที่มีรสนิยมในการใช้ชีวิต และชื่นชมผลิตภัณฑ์ที่บ่งบอกถึงความเป็นศิลปวัฒนธรรมไทย

รูปที่ 4.18 ผลิตภัณฑ์ของบ้านศิลาดล

ที่มา: บ้านศิลาดลดอทคอม, 2554 : ออนไลน์

3) บ้านอนุรักษ์กระดาษสา

บ้านอนุรักษ์กระดาษสา ตั้งอยู่ที่ หมู่ที่ 1 ตำบลบ้านดั้นเปา อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่ เป็นกลุ่มที่ผลิตผลิตภัณฑ์ต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับกระดาษสา โดยมีผู้นำเพียงคนเดียวซึ่งเป็นชาวเขา ชาวดอย ที่ไม่สามารถจะเขียนหนังสือได้ แต่เขามีความรู้ในเรื่องนี้มากจึงคิดที่จะผลิตกระดาษสาในรูปแบบต่าง ๆ เช่น หมวก เสื้อ พัด เป็นต้น

รูปที่ 4.19 ผลิตภัณฑ์ของบ้านอนุรักษ์กระดาษสา

3.12.2 แหล่งวัตถุดิบ

1) ตำบลดั้นเปา อำเภอสันกำแพง เป็นสถานที่ที่สามารถหาซื้อกระดาษสาได้ ซึ่งแหล่งวัตถุดิบด้านการจัดจำหน่ายกระดาษสา ได้แก่ บ้านหนองไค้ หมู่ที่ 2 ถนนเชียงใหม่ - สันกำแพง ตำบลดั้นเปา อำเภอ สันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่ และสหกรณ์ผู้ทำรมบ่อสร้าง จำกัด สินไช้ อยู่ที่ตำบลดั้นเปา อำเภอสันกำแพง จังหวัด เชียงใหม่

3.12.2 ด้านวัตถุดิบที่สำคัญ

1) กระดาษสา ส่วนใหญ่ลูกค้าที่มาซื้อกระดาษสา นั้น จะเป็นคนภายในท้องถิ่น หรืออำเภอและจังหวัดใกล้เคียง โดยกระดาษสาส่วนใหญ่ซื้อจากร้านค้าของตำบลดั้นเปา อำเภอ สันกำแพง ซึ่งจะถูกซื้อไปเพื่อผลิตเป็นผลิตภัณฑ์ต่าง ๆ เช่น รม ดอกไม้ประดิษฐ์ โคมไฟ พัด ว่า บัตรอวยพรต่าง ๆ เป็นต้น

รูปที่ 4.20 กระดาษสา

3.12.3 แหล่งค้าจำหน่ายสินค้าที่สำคัญ

1) ห้างสรรพสินค้า ได้แก่ TESCO LOTUS ร้านอิเล็กทรอนิกส์ (สาขาสันกำแพง) TESCO LOTUS ร้านตลาดโลดส์ (สาขาบ่อสร้าง) บ่อสร้างพลาซ่า และต้นเปาพลาซ่า ซึ่งสถานที่เหล่านี้จะมีการจัดงานเพื่อสืบสานและจำหน่ายสินค้าหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์อยู่เสมอตลอดทั้งปี

2) ศูนย์แสดงสินค้า รวมถึงสถานที่ภาครัฐและเอกชน ได้แก่ ศูนย์อุตสาหกรรมท่าร่วมบ่อสร้าง บ้านอนุรักษ์กระดาดสา ซึ่งสถานที่เหล่านี้จะเป็นสถานที่ในการจัดจำหน่าย และมีการสาธิตการทำผลิตภัณฑ์จากกระดาดสา เช่น การทำร่ม การพันที่พัด เป็นต้น

3) ตลาดนัด (ภาคนัด) สำหรับสถานที่ที่ผู้ประกอบการนิยมนำผลิตภัณฑ์ไปจำหน่ายตามตลาดนัด (ภาคนัด) ได้แก่ ถนนคนเดินสันกำแพง

ภาพที่ 4.21 ภาพบรรยากาศถนนคนเดินสันกำแพง

4. บริบทอำเภอสันทราย

ตั้งที่ ศูนย์บริการข้อมูลการค้าการลงทุนจังหวัดเชียงใหม่ (2554 : 1-3) กล่าวไว้ว่า

4.1 ประวัติความเป็นมา

อำเภอสันทราย เป็นอำเภอหนึ่งในเขตปริมณฑลของนครเชียงใหม่ ที่มีความเจริญโตอย่างรวดเร็ว เป็นอำเภอที่รองรับความเจริญจากนครเชียงใหม่ จนปัจจุบันอำเภอสันทราย มีสถานะอำเภอขนาดใหญ่ ในแง่ของจำนวนประชากรที่มากที่สุดเป็นอันดับ 3 ของจังหวัดเชียงใหม่ รองจากอำเภอเมืองเชียงใหม่ และอำเภอฝาง ตามลำดับ สถานประกอบการ ที่มีมากรองจากอำเภอเมืองเชียงใหม่ การขยายตัวของชุมชนเมืองแม่โจ้ ทำให้อำเภอสันทราย มีความพร้อมทุก ๆ ด้าน ทั้งสถานศึกษา สถานประกอบการ และบ้านจัดสรร จากการเติบโตอย่างต่อเนื่อง อำเภอสันทราย ถูกกำหนดบทบาทให้เป็นอำเภอที่รองรับในด้านแหล่งที่อยู่อาศัยที่สำคัญของจังหวัดเชียงใหม่

4.2 ที่ตั้งและอาณาเขต

อำเภอสันทรายมีอาณาเขตติดต่อกับอำเภอใกล้เคียงดังนี้

ทิศเหนือ ติดต่อกับอำเภอแม่แตง

ทิศตะวันออก ติดต่อกับอำเภอดอยสะเก็ด

ทิศใต้ ติดต่อกับอำเภอดอยสะเก็ด อำเภอสันกำแพง และอำเภอเมืองเชียงใหม่

ทิศตะวันตก ติดต่อกับอำเภอเมืองเชียงใหม่และอำเภอแม่ริม

4.3 การปกครองส่วนภูมิภาค

อำเภอสันทรายแบ่งเขตการปกครองออกเป็น 12 ตำบล 117 หมู่บ้าน ได้แก่

4.3.1 ตำบลทรายหลวง (San Sai Luang) 9 หมู่บ้าน

4.3.2 ตำบลทรายน้อย (San Sai Noi) 7 หมู่บ้าน

4.3.3 ตำบลพระเนตร (San Phra Net) 7 หมู่บ้าน

4.3.4 ตำบลนาเม็ง (San Na Meng) 10 หมู่บ้าน

4.3.5 ตำบลป่าเป้า (San Pa Pao) 6 หมู่บ้าน

4.3.6 ตำบลหนองแห้ง (Nong Yaeng) 11 หมู่บ้าน

4.3.7 ตำบลหนองจ่อม (Nong Chom) 9 หมู่บ้าน

4.3.8 ตำบลหนองหาร (Nong Han) 13 หมู่บ้าน

4.3.9 ตำบลแม่แฝก (Mae Faek) 12 หมู่บ้าน

4.3.10 ตำบลแม่แฝกใหม่ (Mae Faek Mai) 12 หมู่บ้าน

4.3.11 ตำบลเมืองเด่น (Mueang Len) 5 หมู่บ้าน

4.3.12 ตำบลป่าไผ่ (Pa Phai) 16 หมู่บ้าน

4.4 การปกครองส่วนท้องถิ่น ประกอบด้วยองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น 12 แห่ง ได้แก่

เทศบาลเมืองแม่ใจ ครอบคลุมพื้นที่บางส่วนของตำบลหนองจ่อม บางส่วนของตำบลหนองหาร และบางส่วนของตำบลป่าไผ่

เทศบาลตำบลสันทรายหลวง ครอบคลุมพื้นที่ตำบลสันทรายหลวงทั้งตำบล ตำบลสันทรายน้อยทั้งตำบล บางส่วนของตำบลสันพระเนตร และบางส่วนของตำบลป่าไผ่

เทศบาลตำบลสันพระเนตร ครอบคลุมพื้นที่ตำบลสันพระเนตร (เฉพาะนอกเขตเทศบาลตำบลสันทรายหลวง)

เทศบาลตำบลสันนาเม็ง ครอบคลุมพื้นที่ตำบลสันนาเม็งทั้งตำบล

เทศบาลตำบลหนองจ่อม ครอบคลุมพื้นที่ตำบลหนองจ่อม (เฉพาะนอกเขตเทศบาลเมืองแม่ใจ)

เทศบาลตำบลแม่แฝก สำนักงานเทศบาลตั้งอยู่ที่บ้านหนองแสะ

เทศบาลตำบลเจดีย์แม่ครัว ครอบคลุมพื้นที่ตำบลแม่แฝกใหม่ทั้งตำบล

เทศบาลตำบลป่าไผ่ ครอบคลุมพื้นที่ตำบลป่าไผ่ (เฉพาะนอกเขตเทศบาลเมืองแม่โจ้และเทศบาลตำบลสันทรายหลวง)

เทศบาลตำบลเมืองเส้น ครอบคลุมพื้นที่ตำบลเมืองเส้นทั้งตำบล

เทศบาลตำบลสันป่าเปา ครอบคลุมพื้นที่ตำบลสันป่าเปาทั้งตำบล

เทศบาลตำบลหนองแห้ง ครอบคลุมพื้นที่ตำบลหนองแห้งทั้งตำบล

เทศบาลตำบลหนองหาร (เฉพาะนอกเขตเทศบาลเมืองแม่โจ้)

4.5 สถานศึกษา

มหาวิทยาลัยแม่โจ้ เป็นมหาวิทยาลัยของรัฐ มีพื้นที่กว่า 3,000 ไร่ ตั้งอยู่ในเขตเทศบาลเมืองแม่โจ้ ตำบลหนองหาร โรงเรียนสันทรายวิทยาคม โรงเรียนศรีสังวาล โรงเรียนสันทรายหลวง

4.6 ข้อมูลด้านงานหัตถกรรมของอำเภอสันทราย

4.6.1 แหล่งผลิตสินค้าหัตถกรรมที่สำคัญ

อำเภอสันทราย นับเป็นแหล่งหัตถกรรมที่สำคัญของจังหวัดเชียงใหม่อีกหนึ่งแห่ง ซึ่งชุมชนที่เป็นแหล่งงานหัตถกรรมภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สำคัญ ได้แก่ ชุมชนบ้านร่องสัก และชุมชนบ้านสันทรายหลวง สามารถอธิบายได้ดังนี้

1) ชุมชนบ้านร่องสัก ตำบลสันนาเม็ง

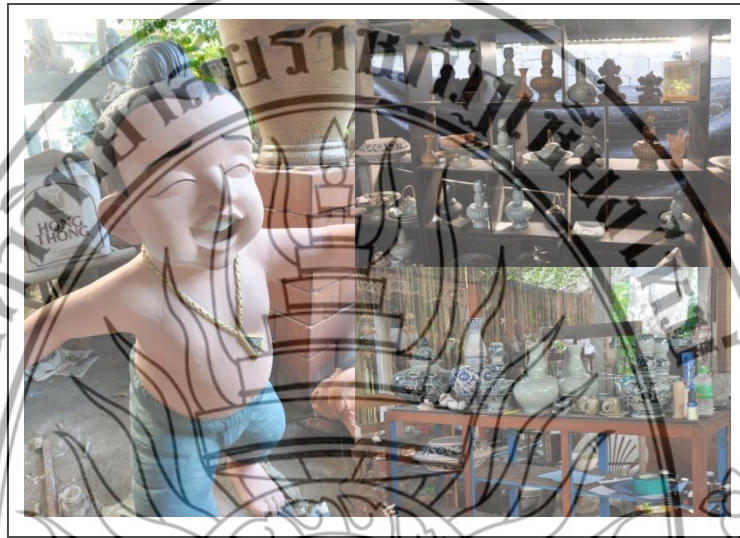
ชุมชนบ้านร่องสักเป็นแหล่งหัตถกรรมกระดาษที่สำคัญของท้องถิ่นในจังหวัดเชียงใหม่ นอกจากนี้เป็นแหล่งผลิตที่สำคัญแล้วยังเป็นแหล่งค้าส่งงานหัตถกรรมกระดาษอีกด้วย ซึ่งมีผลิตภัณฑ์ของชุมชนที่สำคัญ ได้แก่ โคม ตุง แบบต่าง ๆ และการทำเครื่องสักการะล้านนาที่ใช้ในงานประเพณีที่สำคัญต่าง ๆ นอกจากนั้นแล้วบ้านร่องสัก ยังเป็นแหล่งที่อยู่ของสภาภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สำคัญ ได้แก่ สล่ำสุพิศ มอแสง สล่ำจักรพันธ์ ชัยเป่าง รวมถึงแหล่งเรียนรู้งานหัตถกรรมในศูนย์การเรียนรู้หัตถกรรมพื้นบ้านสล่ำสันทราย

รูปที่ 4.22 ผลิตภัณฑ์ของชุมชนบ้านร่องสัก อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่

2) ชุมชนบ้านสันทรายหลวง (เตาเผาสันทราย)

เตาเผาสันทราย เป็นแหล่งเรียนรู้ของสถาปัตยกรรมในการเขียนลวดลายแจกันเคลือบดินเผา รวมถึงงานปั้นอื่นซึ่งมีความสวยงาม งานเขียนมีความเป็นเอกลักษณ์ที่เด่นงามตามแบบวิถีชีวิตล้านนา ผลงานเด่นคือ การออกแบบเครื่องปั้นดินเผาแบบล้านนาร่วมสมัย

รูปที่ 4.23 ผลิตภัณฑ์ของกลุ่มเตาเผาสันทราย

ผู้ประกอบการที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง ฯ ในชุมชนบ้านสันทรายหลวง ได้แก่ กลุ่มเตาเผาสันทราย

4.6.2 แหล่งวัตถุดิบ ส่วนใหญ่จะมีตามแต่ละท้องถิ่นหรือหมู่บ้านเท่านั้น

4.6.3 ด้านวัตถุดิบที่สำคัญ

สำหรับด้านวัตถุดิบที่สำคัญของอำเภอสันทรายนั้น ส่วนใหญ่แล้วจะเป็นวัสดุหรืออุปกรณ์ที่มีอยู่ภายในท้องถิ่นของแต่ละชุมชนและหาได้ง่าย ส่วนวัตถุดิบอื่น ๆ ก็จะมีการซื้อมาจากภายนอกชุมชน เช่น ทรายสีจากบ้านต้นเปา อำเภอสันกำแพง ไม้ไผ่ซื้อมาจากจังหวัดแพร่ ฝ้ายซื้อจากตลาดวโรรส อำเภอเมือง เป็นต้น

4.6.4 แหล่งจำหน่ายสินค้าที่สำคัญ

1) ห้างสรรพสินค้า ได้แก่ เทสโก้โลตัสสาขาสันทราย ซึ่งจัดงานเพื่อจำหน่ายสินค้าหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์อยู่เสมอ

2) ศูนย์แสดงสินค้า รวมถึงสถานที่ภาครัฐและเอกชน ได้แก่ ศูนย์การเรียนรู้หัตถกรรมพื้นบ้านสลาตันทราย และเตาเผาสันทราย ซึ่งสถานที่เหล่านี้จะเป็นแหล่งเรียนรู้ในการทำหัตถกรรม โคม ตุ๊ก การปั้นและการเขียนลวดลายแจกัน เป็นต้น

3) ตลาดนัด (ภาคนัด) สำหรับสถานที่ที่ผู้ประกอบการนิยมนำผลิตภัณฑ์ไปจัดจำหน่าย คือ งานแสดงสินค้า OTOP ณ ที่ว่าการอำเภอสันทราย

รูปที่ 4.24 ศูนย์การเรียนรู้หัตถกรรมพื้นบ้านสล่าสันทรายและสาธิตการทำโคมของสล่าสุพิศ มอแสง

กล่าวได้ว่า แหล่งที่ตั้งชุมชนมีผลต่อการทำงานหัตถกรรมอย่างมาก เพราะด้วยปัจจัยด้านแหล่งทรัพยากรทางธรรมชาติที่เป็นแหล่งวัตถุดิบในการผลิตงานหัตถกรรมทั้ง 10 สาขา เพราะเนื่องจากงานหัตถกรรมเป็นการนำวัตถุดิบในท้องถิ่นมาสร้างสรรค์งานเพิ่มใช้ประโยชน์ และใช้ในพิธีกรรมทางศาสนา ประเพณีท้องถิ่น หรือจำหน่ายเป็นของฝากของที่ระลึก เป็นการเพิ่มมูลค่าของผลิตภัณฑ์รวมถึงเป็นการอนุรักษ์ และสืบสานงานหัตถกรรมให้คงอยู่ต่อไป